

Գիտություն

ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի թերթ

Հրատարակվում է 1993 թ. փետրվարից

ՀՀ ԳԱԱ-ում ԿԳՄՄ նախարարին ներկայացվեցին գիտական համարությանը հույսով հարցերը

Սույն թվականի փետրվարի 2-ին ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայում տեղի ունեցավ համոզիչ 33 կրթության, գիտության, մշակույթի և սպորտի նախարար Ժաննա Անդրեասյանի և ՀՀ գիտության կոմիտեի նախագահ Սարգիս Յաղոցյանի հետ: Հանդիպմանը ներկա էին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության անդամները, ԳԱԱ համակարգի գիտահետազոտական ինստիտուտների տնօրենները:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Աշոտ Սաղյանը շնորհակալություն հայտնեց նախարար Ժաննա Անդրեասյանին՝ ԳԱԱ այցելելու հրավերն ընդունելու համար: Իր ելույթում ՀՀ ԳԱԱ նախագահն անդրադարձավ խնդիրների, որոնք հուզում են գիտական համարությանը: «Մենք մշակել ենք բարեփոխումների ծրագիր, որն, անշուշտ, պետք է մեր պետության զարգացման և հզորացման համար՝ որպես կարևորագույն խթան: Ցավիք արտի, այդ ծրագիրը մեծամասամբ չի հաջողվել իրականացնել, քանի որ այն հիմնականում կապված է կանոնադրական փոփոխությունների հետ, ինչը պահանջում է օրենքի փոփոխություն, որն առ այսօր չի կատարվել: Այսօր Գիտության կոմիտեն շրջանառության մեջ է դրել «Գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության մասին ՀՀ օրենքում փոփոխություններ և լրացումներ կատարելու մասին» օրենքի նախագիծը: Հուսով ենք, որ այն կընդունվի, և մենք վերջապես կսկսենք զլորթալ փոփոխությունները, որոնք ծրագրել էինք»,- ասաց ՀՀ ԳԱԱ նախագահը:

Աշոտ Սաղյանը նշեց, որ ակադեմիայում ստեղծվել է կարևոր նախաձեռնությունների և Հայաստանի գիտական ու գիտատեխնիկական գործունեության բնագավառին վերաբերող հարցերի քննարկման բաց հարթակ, որտեղ քննարկումները շարունակական բնույթ են կրելու:

«Քննարկումներն այսօր վերաբերում են ակադեմիայի համակարգի բարեփոխումներին՝ ներառյալ նախագահության կառուցվածքի, կառավարման համակարգի և համակարգի կազմակերպությունների հետ համագործակցության մեխանիզմների բարեփոխումները: Հարթակին ակտիվ մասնակցություն են ունենում ինչպես ինստիտուտների տնօրենները, այնպես էլ առաջատար գիտնականները, ովքեր առաջարկում են իրենց տեսլականն ակադեմիայի գործունեության վերաբերյալ: Բավականին առաջադեմ առաջարկություններ են եղել, որոնց գերակշռող մասը համապատասխանում է մեր բարեփոխումների ծրագրին: Դրանց մեջ կան նաև նոր մոտեցումներ, նոր գաղափարներ, որոնք կքննարկվեն, և արդյունքում կկազմավորվի բարեփոխումների համակարգված մոդել, որը հիմք կընդունվի ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայի կանոնադրության ձևավորման ժամանակ: Դա կիրականացվի օրենքում համապատասխան փոփոխություն կատարե-

լուց հետո: Առաջարկությունները վերաբերում են ակադեմիայի համակարգի երիտասարդացմանը, կառավարման մոդելի արդիականացմանը, որն ավելի հստակ կարտացոլի ակադեմիայի բաժանմունքների դերը՝ որպես ինստիտուտների գործունեության համակարգող, նաև միջազգային գործունեության ակտիվացմանը, գիտակրթական բաղադրիչի հզորացմանը և այլն: Այդ քննարկումները շարունակական են լինելու, և պարբերաբար անդրադառնալու ենք գիտության, կրթության ոլորտների արդիականացման մարտահրավերներին»,- ասաց ՀՀ ԳԱԱ նախագահը:

Նա նշեց, որ այսօր ակադեմիայի բաժանմունքներն ակտիվ աշխատում են իրենց համակարգի ինստիտուտների հետ զլորթալ գիտահետազոտական և գիտաարտադրական բնույթի ծրագրերի ձևակերպման ուղղությամբ: Ծրագրեր, որոնք ուղղված են պետության հզորացմանը, տնտեսության զարգացմանը, պաշտպանության համակարգի ուժեղացմանը: «Բոլոր բաժանմունքների ինստիտուտների հետ անցկացվել են քննարկումներ, և որոշվել են այն ծրագրերը, որոնք առավել կարևոր և հրատապ են այսօր մեր պետության համար: Այդ ուղղությամբ ինտենսիվ աշխատում ենք, և այս տարվա ընթացքում պարբերաբար ՀՀ կառավարություն կներկայացվեն մի շարք ծրագրեր»,- ասաց Աշոտ Սաղյանը:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահը խոսեց կարևոր նախաձեռնության մասին՝ ստեղծել հետազոտական համալսարան ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի հենքի վրա: «Դժվար գործ է, բայց մենք ի գործ ենք դա կատարել, եթե լինի աջակցություն նախարարության կողմից»,- ասաց նա: Աշոտ Սաղյանն անդրադարձավ գիտական կարգերի երիտասարդացման խնդրին, միջազգային համագործակցության խորացմանը և միջազգային հեղինակության բարձրացմանը:

Անդրադառնալով արտաքին մարտահրավերներին՝ ՀՀ ԳԱԱ նախագահը նշեց. «Երբ Ադրբեջանի նախագահը հրահանգեց Ադրբեջանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի կազմում ստեղծել հատուկ բաժիններ, որոնք պետք է զբաղվեն այսպես կոչված «Արևմտյան Ադրբեջան»-ի գաղափարը գիտականորեն հիմնավորելու և կյանքի կոչելու հարցերով, մենք անմիջապես արձագանքեցինք և առաջարկությամբ դիմեցինք ՀՀ վարչապետին, որպեսզի մեր

երեք՝ Պատմության, Արևելագիտության և Հնագիտության և ազգագրության ինստիտուտների գիտական ներուժի հենքի վրա ստեղծվի հատուկ բաժին՝ ադրբեջանական սանձազերծումներին հակազդելու համար: Այսօր այդ ուղղությամբ աշխատում ենք Անվտանգության խորհրդի աշխատակազմի հետ»:

Աշոտ Սաղյանը վստահեցրեց. «Մենք ունենք կամք և կարողություններ ակադեմիան բարեփոխելու: Դրա համար անհրաժեշտ է Ձեր աջակցությունը՝ համապատասխան օրենսդրական փոփոխություններ կատարելու համար: Բարեփոխումների արդյունքում մենք կունենանք այն ակադեմիան, որն իր գործունեությամբ կնպաստի մեր երկրի տնտեսության զարգացմանը, պաշտպանության ուժեղացմանը և գիտահետազոտական ներուժի հզորացմանը»:

ՀՀ ԿԳՄՄ նախարար Ժաննա Անդրեասյանն իր ելույթում նշեց. «Մեր օրակարգի շատ կարևոր մաս է գիտության ոլորտի զարգացումը: ՀՀ կառավարության ծրագիրը շատ ուղիղ թիրախներ է սահմանում թե՛ ոլորտի ֆինանսավորման էական ավելացումների, թե՛ երիտասարդ գիտնականների խրախուսման և թե՛ ոլորտի միջազգայնացման առումով»: Ըստ նախարարի՝ կարևորագույն սկզբունքը բարձրագույն կրթության և գիտության ոլորտում միասնական քաղաքականություն ունենալն է: «Այսօր մեր բոլոր համալսարաններում գիտահետազոտական բաղադրիչի ուժեղացման կարիք կա, և այս համատեքստում շատ կարևոր են համատեղ ծրագրերը բուհերի և գիտական ինստիտուտների միջև»,- ասաց նա:

Ժաննա Անդրեասյանը կարևորեց «Բարձրագույն կրթության և գիտության մասին» ՀՀ օրենքի նախագիծը, նշեց, որ այն լրամշակման կարիք ունի: «Կրթության զարգացման միջև 2030 թվականի պետական ծրագրի նպատակը և տեսլականը մեկն է. յուրաքանչյուր մարդ ունի տաղանդներ, կարողություններ, և կրթական համակարգը պետք է ուղղված լինի դրա բացահայտմանը, և յուրաքանչյուր կառույցի ռեսուրսը պետք է օգտագործվի»,- ասաց նա:

Նախարարը նշեց, որ ակադեմիայի ներկայացրած մոտեցումները լավ հիմք են ստեղծում, որպեսզի գտնվի աշխատանքի այն ձևաչափը, որը համահունչ է ընդհանուր քաղաքականությանը: «Մենք հակված ենք բաց խոսակցությանը, որն է խնդիր չեն տեսնում, որ այն փորձագիտական դաշտում, ինչպիսին ես համարում եմ ակադեմիան, մենք կարողանանք ունենալ այդ քննարկումը»,- ասաց Ժաննա Անդրեասյանը:

ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի տնօրեն Ռոբերտ Ղազարյանն իր ելույթում անդրադարձավ ակադեմիական ինստիտուտների բուհերի հետ հնարավոր միավորման հարցին: «Գիտնականի համար էական նշանակություն ունի ակադեմիական այն միջավայրը, որը տասնամյակների ընթացքում ձևավորվել է ԳԱԱ-ում, այստեղ ստեղծվել է գիտական մթնոլորտ, որը նպաստում է գիտությամբ զբաղվելու համար: Կարծում եմ՝ նման պայմաններում, երբ Հայաստանը լուրջ խնդիր ունի բարձրագույն կրթության ոլորտում, ակադեմիական ինստիտուտների միավորումը բուհերի հետ չի կարող նպաստել ոչ կրթական, ոչ էլ գիտական գործի զարգացմանը»,- ասաց Ռոբերտ Ղազարյանը՝ շեշտելով, որ ԳԱԱ-ն ազգային արժեք է և որոշակի բարեփոխումներից հետո կարող է էլ ավելի լավ գի-

տական արդյունքներ ցույց տալ: «Բուհերին ԳԱԱ ինստիտուտների միավորելու միտումը դիտարկում ենք անհեռանկարային, անկանխատեսելի և չգնահատված ռիսկային գործընթաց, որի հետևանքով կարող ենք զրկվել և՛ ԳԱԱ-ից, և՛ գիտության առաջընթացի հնարավորությունից»,- ասաց Ռոբերտ Ղազարյանը:

ՀՀ ԳԱԱ ֆիզիկայի ինստիտուտի տնօրեն Արամ Պապոյանը նշեց, որ երկրի տնտեսության զարգացման հիմքում նորարարություններն են, բարձր տեխնոլոգիական մշակումները: Դրանց հիմքում գիտությունն է՝ իր կիրառական մշակումներով: «Մենք պետք է կարողանանք ճիշտ համադրել կրթությունն ու գիտությունն առանց կորուստներ ունենալու: Գիտական ոլորտում հեղափոխությունը կառուցված է չէ, պետք է էվոլյուցիոն զարգացում լինի, բայց կտրուկ մոտեցումներով, քայլերով և շատ լուրջ հիմնավորված»,- ասաց Արամ Պապոյանը:

ՀՀ ԳԱԱ հնագիտության ինստիտուտի գիտական ղեկավար Պավել Ավետիսյանը նշեց, որ պետք է ցանկացած բարեփոխումից առաջ ունենալ հայեցակարգ: «Միայն հայեցակարգի մշակումից հետո կարող ենք փոփոխություններ կատարել: Քանի դեռ մենք կոպիտ սխալներ չենք գործել, սկսենք իրականացնել այդ աշխատանքները»,- ասաց նա:

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի տնօրեն, ակադեմիկոս Աշոտ Մելքոնյանը ներկայացրեց Կրաստանի գիտության ոլորտի բարեփոխումների ձախողված փորձը: «Հնագիտության և ազգագրության, ինչպես նաև Պատմության հսկայական ինստիտուտներն ունենին մոտ 300 գիտաշխատող: Երբ դրանք միավորեցին պետական համալսարանի հետ, մնաց 32 գիտաշխատող: Ինչո՞ւ բուհը չի գալիս իր գիտական կառույցով դեպի ակադեմիա: Խոսքը վերաբերում է ասպիրանտուրային և դոկտորանտուրային»,- ասաց Աշոտ Մելքոնյանը:

ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս-բարոյաբան Արթուր Իշխանյանն առաջարկ ներկայացրեց. «Քանի որ աներկբա է, որ գիտության համակարգը շատ ավելի կայունացած է, քան բուհականը, ապա ես առաջարկում եմ բուհական ինստիտուտների հոգաբարձուների խորհուրդը գիտական մասով հանձնել ակադեմիային, ինչը կարող է լինել նորարարություն»:

Ելույթներով հանդես եկան նաև ՀՀ ԳԱԱ մոլեկուլային կենսաբանության ինստիտուտի տնօրեն Արսեն Առաքելյանը, ՀՀ ԳԱԱ Արմեն Թախտաշյանի անվան բուսաբանության ինստիտուտի տնօրեն Արսեն Գասպարյանը, ՀՀ ԳԱԱ էկոլոգամոռոֆերային հետազոտությունների կենտրոնի տնօրեն Լիլիթ Սահակյանը, ՀՀ ԳԱԱ կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի կենտրոնի տնօրեն Սարգիս Աղայանը, ՀՀ ԳԱԱ օրգանական և դեղագործական քիմիայի գիտատեխնոլոգիական կենտրոնի տնօրեն Սահակ Գասպարյանը:

Իր ամփոփիչ ելույթում ԿԳՄՄ նախարար Ժաննա Անդրեասյանը նշեց, որ չկա կայացված որոշում մեթոդների վերաբերյալ, կա կայացված որոշում, որ պետք է լինի փոփոխություն: «Ես կարծում եմ, որ այս խոսակցությունները պետք է շարունակական լինեն, և ես պատրաստ եմ»,- ասաց նա:

ՀՀ ԳԱԱ գիտության հանրայնացման և հասարակայնության հետ կապերի բաժին

ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ ՓԱԿԵԼՈՒ ԿՈՉԵՐ ՀԵՉՈՒՄ ԵՆ ՀԵՆՑ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐԻՑ

Հարցազրույց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ Աշոտ Սարյանի հետ

- Պարոն Սարյան, ի՞նչ բարեփոխումներ են սպասվում Գիտությունների ակադեմիայում, դրանք վերաբերում են կառավարման մոդելի փոփոխությանը, թե՞ նաև բովանդակային կողմին են առնչվում:

- Այսօր, ցավոք, ով քնից արթնանում է, մի բան խոսում է ակադեմիայի մասին, անկախ նրանից՝ ակադեմիան դրա հետ կապ ունի, թե՞ ոչ: Ես ուզում եմ շեշտել, որ, ըստ օրենքի, ակադեմիան ՀՀ հիմնադրած հատուկ կարգավիճակ ունեցող, ինքնակառավարվող բարձրագույն գիտական կազմակերպություն է, և անկախաձայնությամբ հետո ԳԱԱ-ն պաշտոնապես հռչակվել է որպես կառավարության գիտական խորհրդատու: Ասելով գիտական խորհրդատու՝ ես հասկանում եմ, որ մեզմիջ տարբեր գիտական հարցերով պետք է անընդհատ խորհրդատվություն հարցնեն, ճիշտ է, մենք հաճախ ենք գրություններ ստանում՝ տարբեր փորձագիտական որոշումների մասին կարծիք հայտնելու, բայց գլոբալ հարցերում, արդեն մեկուկես տարի է՝ ես ԳԱԱ նախագահ եմ, որևէ անգամ որևէ խորհրդատվություն մեզմիջ չեն ուզել: Դա ճիշտ է, թե՞ ոչ:

- Իսկ ինչո՞վ եք բացատրում, որ չեն դիմում, կառավարությունն ակադեմիայի խորհրդի կարիքը չունի՞:

- Չեմ կարող ասել, ես հիմա բերեմ Ռուսաստանի օրինակը: Ռուսաստանի ակադեմիայի ղեկավարությունը նոր է փոխվել, ղեկավարներին այնտեղ էի ու հասկացա, որ շաբաթը մեկ, երբեմն էլ 2 շաբաթը մեկ անգամ Ռուսաստանի վարչապետն ընդունում է Գիտությունների ազգային ակադեմիայի նախագահին, և բոլոր հարցերը՝ կապված գիտության, գիտատեխնիկական առաջընթացի հետ, անցնում են ակադեմիայի նախագահությունով, այսինքն՝ ակադեմիան իր կարծիքն արտահայտում է: Դա ես խորհրդատվություն եմ համարում: Մեզ մոտ ուրիշ է, որովհետև անգամ հասարակության մեջ ակադեմիայի վերաբերյալ դիրքորոշումը միշտ եղել է տարբեր: Ով հասկացել է՝ ակադեմիան ինչ է, միշտ ասել է՝ պետք է, ո՞նց կարելի է Հայաստանն առանց ակադեմիայի, բայց շատերը մույնիսկ չգիտեն, թե դա ինչ է: Այսօր, ցավոք, տարբեր մակարդակներում, տարբեր հարցերի հետ կապված, որոնց հետ մենք մույնիսկ առնչություն չունենք, էլի ինչ-որ մեղադրանքներ են հնչում ակադեմիայի համդեպ:

- Ի՞նչ մեղադրանքների մասին է խոսքը:

- Օրինակ, բովիդի ժամանակ պարզվեց, որ Հայաստանում չկա որևէ գիտական կառույց, որը բովիդի մասին կարող է որոշակի գաղափարներ առաջարկել, ինչի համար հիմնականում մեղադրում էին ակադեմիային: Բայց ի՞նչ կապ ունի ակադեմիան, բովիդը հակաբախտերիային, հակավիրուսային համավարակ է, որի համար պատասխանատու է Առողջապահության նախարարությունը, որն ուներ 2 հզոր ինստիտուտներ, որոնք վերացրին, մեկը՝ 2014-ին, մյուսն էլ՝ 2018-ին: Անկախ ամեն ինչից՝ մենք ասել ու ասում ենք մեր խոսքը և այդ ուղղությամբ մեծ ծրագիր ենք ներկայացնում:

- Ո՞րն է խնդիրը, որ այսօր գիտական համակարգում բազմաթիվ կառույցների ղեկավարներ սպասվող բարեփոխումների մասին իմանում են ամենավերջում: Օրինակ, ԲՈՒ-ի և Գիտության կոմիտեի միավորման նախագիծը, որի մասին ԲՈՒ նախագահն ամենավերջում էր իմացել:

- Ես Կարեն Զեռյանին շատ եմ հարգում, և նա առաջիկայում պետք է այցելի ակադեմիա՝ մտքերի փոխանակման կարգով, իսկ չկա և այդպես կատարվում, չգիտեն: Միայն կարող եմ ասել, որ այդպես չպետք է լինի: Նույնն էլ բուհերի և մնացած համակարգի դեպքում: Հիմա խոսենք բարեփոխումներից: Այն, որ բարեփոխումներ պետք են ակադեմիայում, բոլորս ենք հասկանում: Բոլոր բարեփոխումները հիմնականում կապված են հիմնարար, կիրառական հետազոտությունների հետ: Հիմա ես հարց եմ տալիս՝ այսօր մեզ պե՞տք է կիրառական գիտություն, թե՞ ոչ, բոլորն ասում են, այո, պետք է, բայց ո՞վ պետք է զբաղվի, չկան կիրառական ինստիտուտները, մնացել են միայն ակադեմիական ինստիտուտները, ուրեմն պետք է զբաղվենք, չէ՞, դրանով: Սա երևի թե այն եզակի տարածաշրջանում է, որ միշտ ունեցել են Գիտության կոմիտեի հետ և դրա մասին մույնիսկ վարչապետի մոտ եմ բարձրաձայնել:

Այսօր գիտությունը գնահատել միայն արտերկրում տալագրված հողվածներով՝ լավ բան է, բայց ճիշտ չէ: Դա չափանիշ է գիտնականին բնորոշելու համար, ոչ թե ինստիտուտին: Ես այդպես էլ ասել եմ, պարոն վարչապետ, գիտական հողվածներ տալով՝ մեր տնտեսությունը, ռազմական արդյունաբերությունը, դեղագործությունը, գյուղատնտեսությունը չեն զարգանա, պետք է ինստիտուտներին պահանջել մշակումներ, իսկ դրա համար պատվերները պետք է իջեցվեն վերևից: Ամենավատ կողմը դա է, որ այսօր չկա: Միշտ մտածել եմ, որ ուր որ է պատվերները կիջեցնեն, կասեն, հարգելի՛ ԳԱԱ, կա այսպիսի խնդիր մեր գյուղատնտեսության, մետաղարդյունաբերության, բնապահպանության մեջ, դուք ի՞նչ եք ասում: Ես կիրավիրեի բոլոր ինստիտուտներին՝ ակադեմիական և ոչ ակադեմիական, և այդ հարցին լուծում կտայինք, բայց դա չի եղել, մեր կիրառական գիտության չզարգանալու ամենամեծ բացը դա է: Վերևից, ոչ մի գերադասությունից պատվեր չի հնչում, մույնիսկ մեր նախաձեռնություններին չեն արձագանքում:

- Ինչո՞ւ, չէ՞ որ կառավարությունը գիտությունը, կրթությունը հռչակել է որպես ռազմավարական նշանակության կարևորություն:

- Ես էլ եմ հարցնում՝ ինչո՞ւ, որովհետև մույն կառավարության կողմից հաստատված ռազմավարական ծրագրի մեջ գրված է նաև կիրառական գիտության մասին: Ես մի բան գիտեմ, որ բացի հիմնարարից, մենք պետք է զբաղվենք նաև կիրառական գիտությամբ: Հավանաբար դրա նախադրյալը կար, որովհետև մինչև այդ ես մի կենտրոն եմ ղեկավարել, որտեղ մենք կարողացել ենք մեր գիտական արդյունքներն ապրանքայնացնել բազմաթիվ արտադրությունների տեսքով: Դրա համատեքստում մենք առաջարկել ենք բարեփոխումների մոդել, որը սկսվում է նախագահության շենքից՝ ղեկավար կազմից, ինստիտուտներից: Ամենակարևորը ինստիտուտ-նախագահություն կապել է, որը շատ պասիվ է եղել: Մասնագիտությամբ մոտ հիմնարկները միավորել, դարձնել գերազանցության կենտրոններ, պետական հովանավորությամբ դրանց առջև խնդիր դնել և տանել դեպի մեր տնտեսության կարիքներն իրավարարում, խթանել տնտեսության զարգացումը:

- Փաստորեն, բարեփոխումները չեն շրջանցելու նաև ակադեմիայի կառավարման համակարգը, ո՞րն է խնդիրը:

- Մենք որոշել ենք ստեղծել, ներդնել կառավարման մարմին, որը մինչև հիմա չի եղել, ընդամենը եղել է նախագահություն: Հաշվի առնելով այսօրվա պահանջները և տարբեր գերատեսչությունների հետ համագործակցության ժամանակ ծագող խնդիրները, դրա համար ճիշտ է, որ լինի 12 կամ 15 հոգուց կազմված կառավարման մարմին, որտեղ ներկայացված կլինի ակադեմիայի ղեկավար կազմը, կլինեն ներկայացուցիչներ կառավարությունից, լիազոր մարմնից, օրինակ՝ նախկինում սա չի եղել, որը համարում եմ ոչ ճիշտ, քանի որ բազմաթիվ հարցեր են քննարկվում, որոնք անմիջապես առնչվում են կառավարական որոշումներին, և ճիշտ կլինի, որ կառավարության ներկայացուցիչ

էլ լինի: Կլինեն նաև այլ ինստիտուտ-կազմակերպություններից ներկայացուցիչներ, բայց ամենակարևորն այն է, որ նախագահությունը մենք ընդլայնելու ենք, նախագահության չափը, մարդկանց քանակն արդեն որոշում է ընդհանուր ժողովը: Մենք կարող ենք մեծացնել, ներգրավել բոլոր տնօրեններին, առաջատար մասնագետներին: Որոշումն ամեն դեպքում կայացնում է նախագահությունը, հաստատում է կառավարման մարմինը՝ խորհուրդը:

- Այսինքն՝ լինելու է և՛ նախագահություն, և՛ կառավարման մարմին:

- Այո, նախագահությունն ավելի ընդլայնվելու է, իսկ կառավարման մարմինը միայն նախագահության ընդունած որոշումները պետք է հաստատի:

- Իսկ նախագահն ի՞նչ ֆունկցիա է ունենալու:

- Համակարգի կառավարման դեկլ տրվում է նախագահին, ով պետք է դեկլարի և՛ կառավարման խորհուրդը, և՛ նախագահությունը:

- Որոշի՞չ ծայրը նախագահի՞ն է պատկանելու:

- Ոչ, կառավարման մարմինը: Այս պարագայում նախագահը կատարելու է ավելի շատ գործադիր տնօրենի պարտականություն և կառավարման խորհրդի որոշումներն է կատարելու: Այս պահանջն ինչ-որ չափով եղել է նաև մեր տնօրեններից: Բազմաթիվ տնօրեններ ասել են, որ իրենք պասիվ են մասնակցում կառավարման համակարգին, որոշումներ են ընդունվում, որոնցից տեղյակ չեն: Ճիշտ եմ ասում, և այդ խնդրին մենք արձագանքել ենք, մեր տարուց քննարկումների բաց հարթակ է հայտարարված ակադեմիայում՝ յուրաքանչյուր շաբաթվա չորեքշաբթի օրը: Ասեմ, որ բավականին ակտիվ քննարկումներ են լինում: Արդյունքում կազմավորված ծրագրային դրոյթների հիման վրա մենք կկազմենք ակադեմիայի կանոնադրությունը, որն այսօր չենք կարողանում անել: Բարեփոխումների հիմքում ընկած է նաև ինստիտուտների օպտիմալացումը: 5 բաժանումներ ունենք, որոնք պետք է դառնան 3 բաժանումներ: Այսինքն՝ մեր բարեփոխումների մեջ ներառված 4 հիմնական կետերից 3-ը չի կատարվել՝ օրենքի հետ կապված, մեկը, որ վերաբերում է ինստիտուտների օպտիմալացմանը, մեզմիջ ինչ պահանջել են, կատարել ենք: Անցած տարի մենք այցելել ենք բոլոր ինստիտուտները, ժամոթացել ենք բոլորի խնդիրներին, թույլ և ուժեղ կողմերին, նաև առաջարկել ենք 8-9 գիտական կենտրոն ստեղծելու մոդել: արդյունքում 31 գիտական կենտրոններ ինստիտուտները պետք է դառնային 20 կենտրոններ, դրանցից 2-ն արդեն արվել է. նախ՝ միավորվում են մոլեկուլային կենսաբանության և կենսաքիմիայի ինստիտուտները, ապա՝ բուսաբանության և հիդրոպոնիկայի ինստիտուտները:

- Մտավիտություն չունի՞ք, որ այդ ինստիտուտների միավորումը կլինի ոչ թե ի շահ, այլ ի վնաս:

- Ես հիմնվում եմ եղած փորձի վրա, իմ ղեկավարման ընթացքում միավորվել է 3 ինստիտուտ, որն արդարացված էր, և բոլորն էլ գոհ էին: Բովանդակային առումով ճիշտ է, որովհետև ամեն տեղ կան մույն թեքումով լաբորատորիաներ՝ փոքր գիտական խմբերով, որոնք խոշորացվելու են և արդյունք կտան: Նախագահությունը որոշումը կայացրել է, մնացածը լիազոր մարմնի գործն է: Բայց մեր ձեռքերը դեռ կապված են, երբ օրենսդրական փոփոխություն լինի, ազատություն ստանանք, մենք մեր բոլոր բարեփոխումները կանենք, կամք ունենք, ես դրա համար եմ եկել այստեղ: Այս մասով մի բան էլ ասեմ. ԳԱԱ-ն հիմնադրվել է 1943-ին՝ Հայրենական մեծ պատերազմի ամենաթեժ պահին, երբ դեռ պարզ չէր, թե ինչ է լինելու, բայց այստեղ հիմնադրել են ակադեմիա: Այսօր էլի պատերազմական վիճակ է, ընդ որում՝ չգիտենք, թե ինչ է լինելու, և այս պարագայում հարց է դրվում ակադեմիայի չլինելու մասին: Ի՞նչ եք մտածում. մի պատերազմի ժամանակ ակադեմիա եմ բացել, մյուս պատերազմի ժամանակ կասկածի տակ եմ դնում՝ իսկ պե՞տք է ակադեմիա:

- Ո՞ր շրջանակներն են ակադեմիան փակելու կոչեր հնչեցնում:

- Հիմնականում կառավարական շրջանակներից:

Հարցազրույցը վարեց Սոնա Աղամյանը «Պրայարակ», 15.02.2023 թ.

ԸՇ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի և Վրաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի միջև կատարագրվի համագործակցության հուշագիր

ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի նախագահ, ակադեմիկոս Աշոտ Սարյանը, ՀՀ ԳԱԱ նախագահի գիտության և տեխնոլոգիաների գծով տեղակալ Վարդան Սահակյանը սույն թվականի փետրվարի 16-17-ը մասնակցել են Թբիլիսիում տեղի ունեցած «Հավերժական արժեքներ և անընդհատ փոփոխվող աշխարհ» միջազգային գիտա-ժողովի աշխատանքներին: Այն նվիրված էր տարբեր գաղափարներ կրողների միջև կառուցողական երկխոսությանը, հավերժական, մնայուն արժեքների պահպանմանը ժամանակակից, արընթաց փոփոխվող աշխարհում՝ քաղաքականության, գիտության, կրթության և մշակույթի ոլորտներում:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահ Աշոտ Սարյանն իր ելույթում բարձր է գնահատել հայ և վրացի ժողովուրդների դարավոր բարեկամությունը, հայ-վրացական գիտական, մշակութային կապերը: «Ուզում եմ հավատալ, որ մեր երկրների գիտությունների ազգային ակադեմիաների, գիտական հաստատությունների և գիտնականների միջև սերտ համագործակցությունն այսուհետև ևս կզարգանա և կամրապնդվի», - ասել է ՀՀ ԳԱԱ նախագահը:

Աշոտ Սարյանը և Վարդան Սահակյանը հանդիպում են ունեցել Վրաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի նախագահ, ակադեմիկոս Գեորգի Կվեսիտաձեի և

փոխնախագահ, ակադեմիկոս Ռոին Մետրեվելիի հետ: Հանդիպման ժամանակ քննարկվել են երկու երկրների գիտությունների ազգային ակադեմիաների համագործակցության և համատեղ ծրագրերի իրականացման հարցերը: Նաև քննարկվել է ակադեմիայի և բուհական համակարգի փոխգործակցության վրացական փորձը: Պայմանավորվածություն է ձեռք բերվել ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի և Վրաստանի գիտությունների ազգային ակադեմիայի միջև կնքել համագործակցության հուշագիր:

ՀՀ ԳԱԱ գիտության հանրայնացման և հասարակայնության հետ կապերի բաժին

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտը և ՀՀ-ում ՌԴ դեսպանատնը խորացնում են համագործակցությունը

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի տնօրեն, պրոֆեսոր Աննա Ասատրյանի հրավերով ա/թ փետրվարի 1-ին ինստիտուտում հյուրընկալվեց Հայաստանի Հանրապետությունում Ռուսաստանի Դաշնության արտակարգ և լիազոր դեսպան Սերգեյ Կոպիրկինը:

Հանդիպման ընթացքում Աննա Ասատրյանը և ինստիտուտի գիտական ղեկավար, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ Արարատ Աղասյանը ներկայացրին ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի պատմությունը, գործունեության հիմնական ուղղությունները և հայ-ռուսական գեղարվեստական առնչությունների ուսումնասիրության բնագավառում ինստիտուտի կատարած աշխատանքները:

Քննարկվեց ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի և ՀՀ-ում ՌԴ դեսպանատնում միջև համագործակցության հետագա խորացման վերաբերյալ երկուստեք հետաքրքրություններ կայացրած հարցերի լայն շրջանակ: Որոշվեց նմանատիպ հանդիպում-քննարկումները դարձնել պարբերական:

Սերգեյ Կոպիրկինը նշեց, որ այսօր, ինչպես երբեք, անհրաժեշտ է ամրապնդել հայ-ռուսական կապերը, այդ թվում՝ արվեստագիտության ոլորտում: Դեսպանը բարձր գնահատեց ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի և Մոսկվայի Պավել Տրետյակովի անվան բարեգործական հիմնադրամի ջանքերով 2022 թվականի մայիսի 20-ին Կոմիտասի թանգարան-ինստիտուտում «Ռուսաստան-Հայաստան. երկխոսություն արվեստի լեզվով» բարեկամական երեկոյի կազմակերպումն ու անցկացումը, որի ընթացքում տեղի ունեցավ «Россия-Армения. Диалог на языках искусства» բացառիկ համարի շնորհանդեսը, և կնքվեց համագործակցության պայմանագիր ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի և Պավել Տրետյակովի անվան բարեգործական հիմնադրամի միջև: Սերգեյ Կոպիրկինը պատրաստակամություն հայտնեց նպաստել ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի՝ ռուսաստանյան կառույցների հետ կապերի հետագա ամրապնդմանը: Նա ընդգծեց ինստիտուտի կատարած աշխատանքի կարևորությունը ինչպես հայ արվեստի, այնպես էլ հայ-ռուսական գեղարվեստական առնչությունների ուսումնասիրության բնագավառում:

տական առնչությունների ուսումնասիրության բնագավառում:

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի կողմից դեսպանին նվիրվեցին ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ վերջին ամիսներին հրատարակված արժեքավոր աշխատություններ, այդ թվում՝ Արարատ Աղասյանի «Արվեստի պատմություն. կերպարվեստ» դասագրքի 2-րդ հատորը (2022), որտեղ լայնորեն ներկայացված է XVIII և XIX դարերի ռուսական կերպարվեստը, «Դիմանկարը Փարավոն Միրզոյանի արվեստում» (տեքստի հեղինակ՝ արվեստագիտության թեկնածու Մարգարիտա Քամալյան) եռալեզու պատկերագիրը (2022), որը նվիրված է Լենինգրադի Իլյա Ռեպինի անվան գեղարվեստի, քանդակագործության և ճարտարապետության ինստիտուտի շրջանավարտ, ՀՀ ժողովրդական նկարիչ, ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի անդամ Փարավոն Միրզոյանի դիմանկարչության ուսումնասիրությանը, բանասիրական գիտությունների թեկնածու Անահիտ Բեքարյանի «Армения в судьбе Джорджа Байрона» (2023) մենագրությունը, ինչպես նաև Արարատ Աղասյանի «Ռուսական պոեզիայի գանձարանից (թարգմանություններ)» ժողովածուն (2013):

ՀՀ ԳԱԱ գիտության հանրայնացման և հասարակայնության հետ կապերի բաժին

ՀՀ ԳԱԱ-ում քննարկվեցին ակադեմիական համակարգի բարեփոխումները

Ա/թ փետրվարի 1-ին ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայում տեղի ունեցավ քննարկում՝ նվիրված ակադեմիական համակարգի բարեփոխումներին: Հանդիպմանը մասնակցեցին ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Աշոտ Սադյանը, ՀՀ ԳԱԱ փոխնախագահ Հրանտ Մաթևոսյանը, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս-քարտուղար Արթուր Իշխանյանը, Մաթեմատիկական և տեխնիկական գիտությունների բաժանմունքի ու Ֆիզիկայի և աստղաֆիզիկայի բաժանմունքի գիտահետազոտական ինստիտուտների տնօրենները:

Նշվեց, որ ՀՀ ԳԱԱ-ն մեծ ներուժով բազմապրոֆիլ համակարգ է, և պետք են այնպիսի ծրագրեր, որոնք կներգրավեն այդ ամբողջ ներուժը: Շեշտվեց, որ, լինելով գիտության և գիտական մշակույթի կրողը, ՀՀ ԳԱԱ-ն պետք է ունենա հավասարակշռված մոտեցում ինչպես հիմնարար, այնպես էլ կիրառական գիտության հանդեպ: «Մեզ պետք է գիտություն, որը կտա հստակ մշակումներ: Մենք պետք է առաջարկենք ներդրումային և նպատակային ծրագրեր, որոնց մի մասը պետք է լինեն կիրառական բնույթի», - ասաց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Աշոտ Սադյանը:

Այս ուղղությամբ հիմնական խնդիրներից են գիտական արտադրանքի սերտիֆիկացումը, գիտաարտադրական համալիրի ստեղծումը: Առաջարկվեց ստեղծել ակադեմիական կլաստեր, որը կարող է դառնալ եվրոպական մասն համակարգի մաս: Նշվեց գիտության մեկնեցրեների ամիրա-ժեշտության մասին, որոնք կապահովեն գիտության կայուն զարգացումը: Գիտության և կրթության կապի ամրապնդման նպատակով առաջարկվեց ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնը վերածել հետազոտական համալսարանի:

Ակադեմիկոս Աշոտ Սադյանը գիտահետազոտական ինստիտուտների տնօրեններին կոչ արեց հանդես գալ հավակնոտ ծրագրերով: Նա նշեց, որ հարկավոր է երիտասարդացնել ԳԱԱ ղեկավարությունը, խթանել երիտասարդների ներգրավվածությունը ակադեմիական կառավարման համակարգում:

ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս-քարտուղար Արթուր Իշխանյանը նշեց. «Մենք պետք է լինենք այն ուղեղային վերլուծական կենտրոնը, որը կառաջարկի մեծ ծրագրեր, որոնք պետք են երկրին և մեզանից յուրաքանչյուրին: Այդօրինակ ծրագրերն ունեն մեծ մոբիլիզացիոն ներուժ»:

ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտում տեղի ունեցավ «Հայաստան-Իրան հարաբերություններն ընդհանուր շահերի համատեքստում» աշխատաժողովը

Սույն թվականի փետրվարի 9-ին ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայի արևելագիտության ինստիտուտում տեղի ունեցավ «Հայաստան-Իրան հարաբերություններն ընդհանուր շահերի համատեքստում» խորագրով աշխատաժողովը:

Աշխատաժողովին մասնակցեցին Հայաստանի Հանրապետությունում Իրանի Իսլամական Հանրապետության արտակարգ և լիազոր դեսպան Աբբաս Բադախշան Ջոհուրին, Իրանի Իսլամական Հանրապետությունում Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ և լիազոր դեսպան Գրիգոր Առաքելյանը, Իրանի Իսլամական Հանրապետությունում Հայաստանի Հանրապետության արտակարգ և լիազոր առաջին դասից դեսպան Վահան Բայբուրդյանը, ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության Սահմանակից երկրների վարչության խորհրդական Գրիգոր Մելքոնյանը, «Օրբելի» վերլուծական-հետազոտական կենտրոնի համակարգող Միքայել Յալանուզյանը, ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի գիտաշխատողները:

ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի տնօրեն Ռոբերտ Ղազարյանը ողջունեց աշխատաժողովի մասնակիցներին. «Աշխատանքային տարին մենք սկսում ենք իրանագիտական միջոցառումներով: Շատ կարևոր է մեզ համար իրանագիտական ուսումնասիրությունների զարգացումը: Չնայած նրան, որ Հայաստանի և Իրանի միջև ընդամենը 31 տարվա դիվանագիտական հարաբերությունների պատմություն կա, մենք չպետք է մոռանանք, որ մեր երկու ժողովուրդների, երկու պետությունների միջև այդ հարաբերություններն ունեն հազարամյակների պատմություն, և սա խորթային, քաղաքակրթական մակարդակի վրա է»:

ՀՀ-ում ԻԻՀ արտակարգ և լիազոր դեսպան Աբբաս Բադախշան Ջոհուրին ասաց. «Ուրախ եմ Իրանի իսլամական հեղափոխության հաղթական 44-րդ տարեդարձի նախօրեին գտնվել այս աշխատաժողովին, որը նվիրված է Հայաստանի և Իրանի դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման 31-րդ տարեդարձին: Մենք այժմ շատ զգայուն ժամանակահատվածում ենք գտնվում, և գիտահետազոտական կենտրոնների դերակատարությունը շատ կարևոր է, քանի որ մենք կկարողանանք հենվել պատմական փաստարկների վրա: Մեր երկու երկրները պետք է ունենան հատուկ օրակարգ»:

ԻԻՀ-ում ՀՀ արտակարգ և լիազոր դեսպան Գրիգոր Առաքելյանը անդրադարձավ Իրանում հայկական համայնքի ձևավորմանը, Նախիջևանի մասին պատմական փաստերին, նաև նրան, թե ինչպես Նախիջևանը սահման ունեցավ թուրքական աշխարհի հետ:

ՀՀ արտաքին գործերի նախարարության Սահմանակից երկրների վարչության խորհրդական Գրիգոր Մելքոնյանը ներկայացրեց Հայաստան-Իրան հարաբերությունների վերջին զարգացումները:

ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի Իրանի բաժնի վարիչ Գոհար Իսկանդարյանը հանդես եկավ «Հայաստանի և Իրանի մոտեցումները տարածաշրջանային նոր մարտահրավերներին» թեմայով զեկուցմամբ: Նա ներկայացրեց, թե ինչպես դրվեցին հայ-իրանական հարաբերությունների հիմքերը, ինչպիսի զարգացումներ տեղի ունեցան հետազոտում, հատկապես 2020 թվականի Արցախյան 44-օրյա պատերազմից հետո: «Հայաստանի անվտանգության թիվ մեկ երաշխավորը, ըստ էության, Ռուսաստանն է, որի հետ կնքված է ռազմավարական դաշինք: Փաստացի Հայաստանի անվտանգությունն ապահովող երկրորդ երկիրը Իրանն է, որի հետ թեպետ կնքված չէ ռազմավարական դաշինք, սակայն, ըստ էության, այսօր Իրանը Հայաստանի բնական դաշնակիցն է»,- նշեց Գոհար Իսկանդարյանը:

Աշխատաժողովում ներկայացվեցին նաև «Հայաստան-Իրան Էներգետիկ և տրանսպորտային ենթակառուցվածքները», «Քաղաքական հարաբերություններ Հայաստանի և Իրանի միջև», «Մշակույթի և տեղեկատվության ոլորտներում համագործակցություն երկու երկրների միջև» թեմաներով զեկուցումներ:

ՀՀ ԳԱԱ գիտության հանրայնացման և հասարակայնության հետ կապերի բաժին

ՀՀ ԳԱԱ-ում ստեղծվել է գիտական և գիտատեխնոլոգիական խոշորամասշտաբ ծրագրերի մշակման հարթակ

ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիայում ստեղծվել է գիտական և գիտատեխնոլոգիական խոշորամասշտաբ ծրագրերի մշակման մշտական հարթակ: Հարթակի քննարկումները կազմակերպվում են ՀՀ ԳԱԱ նախագահի ղեկավարությամբ և նպատակ ունեն ձևավորելու ստեղծագործական միջավայր՝ կիրառական նշանակություն ունեցող խոշորամասշտաբ միջգիտակարգային ծրագրեր գեներացնելու համար: Խոսքը նախաձեռնությունների վրա հիմնված խոշոր ծրագրերի մշակման միջավայր ձևավորելու մասին է:

Հարթակի քննարկումները տեղի են ունենում ըստ ՀՀ ԳԱԱ բաժանմունքների: Քննարկումներին մասնակցում են ինչպես ակադեմիական կազմակերպությունների տնօրենները, գիտական և ճարտարագիտատեխնիկական անձնակազմի ներկայացուցիչները, այնպես էլ ակադեմիայի համակարգից դուրս գործող գիտական կամ գիտակրթական կազմակերպությունների ներկայացուցիչները: Ներկայում քննարկվում է նախագծերի մշակման երեք ձևաչափ՝

- հանրային ներդրումային ծրագրեր
 - գիտական և գիտատեխնիկական պետական նպատակային ծրագրեր
 - հատուկ գիտահետազոտական և փորձակոնստրուկտորական աշխատանքների ծրագրեր:
- Հարթակի աշխատանքները սկսվել են սույն թվականի հունվարի 18-ից: Արդեն տեղի են ունեցել հանդիպում-քննարկումներ ՀՀ ԳԱԱ բոլոր բաժանմունքների ինստիտուտների տնօրենների և ներկայացուցիչների մասնակցությամբ: Քննարկումների ընթացքում առաջարկվել են մի շարք նախագծեր, որոնք իրենց բնույթով միջգիտակարգային են և հիմնականում ընդգրկվում են մեկից ավելի գիտահետազոտական ինստիտուտներ: Նախագծերը նախապատրաստական փուլում են: Մշակումների ընթացքը քննարկվում է հարթակում: Նախատեսվում է նաև գեներացնել նախագծեր, որոնք հնարավորություն կտան հայտեր ձևավորելու գիտական, գիտատեխնոլոգիական և ինովացիոն գործունեության ֆինանսավորման օտարերկրյա կամ միջազգային կազմակերպություններին դիմելու համար:

Հարթակի աշխատանքները լինելու են շարունակական, ինչը հնարավորություն կտա գիտական հանրության լայն շրջանակներին իրենց ավանդը բերելու խոշորամասշտաբ ծրագրերի մշակման և իրականացման գործում:

Քննարկվեցին ՀՀ ԳԱԱ բարեփոխումների ուղղությունները և Հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքում մշակվող ծրագրերը

Սույն թվականի փետրվարի 15-ին ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայում ստեղծված գիտական և գիտատեխնոլոգիական խոշորամասշտաբ ծրագրերի մշակման մշտական հարթակում քննարկվեցին ՀՀ ԳԱԱ բարեփոխումների ուղղությունները և Հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքում մշակվող ծրագրերը: Քննարկմանը մասնակցեցին ՀՀ ԳԱԱ ղեկավարությունը, Հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ինստիտուտների տնօրենները, գիտաշխատողները:

ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Աշոտ Սաղյանը շեշտեց. «Մենք պետք

է ներկայացնենք ներդրումային մեծ ծրագրեր՝ ուղղված պետության հզորացմանը»: ՀՀ ԳԱԱ նախագահը կարևորեց ԳԱԱ-ում բարեփոխումների իրականացումը, գիտական կենտրոնների ստեղծումը:

ՀՀ ԳԱԱ հայագիտության և հասարակական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար Յուրի Սուվարյանը ներկայացրեց բաժանմունքի ինստիտուտների տնօրենների հետ մշակվող նպատակային ծրագրերը:

«Երբ Ադրբեջանի կողմից շրջանառվեց «Արևմտյան Ադրբեջան» շինծու գաղափարը, մենք նամակով դիմեցինք ՀՀ վարչապետին: Հիմա աշխատում ենք

Անվտանգության խորհրդի հետ: Առաջարկում ենք վեց նպատակային ծրագիր, որոնք միտված են նրան, որպեսզի կարողանանք արմատախիլ անել Ադրբեջանի հիմնական կեղծ փաստարկները: Առաջին ծրագրի շրջանակներում մենք պետք է շարադրենք Ադրբեջանի իրական պատմությունը և բացահայտենք նրանց կեղծիքները: Երկրորդ ծրագրով նախատեսված է մանրակրկիտ ներկայացնել Հայաստանի ժողովրդագրական կազմը և փոփոխությունները հնագույն ժամանակներից մինչև 21-րդ դար, երրորդ ծրագրով՝ Հայաստանում բնակավայրերի տեղանունների կազմավորման միտումները: Սրանք ամենաշատ շահարկվող փաստարկներն են Ադրբեջանի կողմից, որոնց պետք է համաճանաչեն հակադարձել: Պետք է հրապարակվեն հոդվածներ և գրքեր օտար լեզուներով», - ասաց Յուրի Սուվարյանը:

Ինստիտուտների տնօրենները և գիտաշխատողները քննարկեցին օպտիմալացման և միջգիտակարգային համագործակցության վերաբերյալ հարցերը: ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի տնօրեն Աշոտ Մելքոնյանն ասաց. «Տպալորություն է ստեղծվում, թե օպ-

տիմալացում, միջգիտակարգային կապեր, համագործակցություն ինստիտուտների միջև չի եղել: Ինստիտուտներում օպտիմալացում եղել է, համագործակցություն՝ ևս: Բուհերի մասնակցությամբ բազմաթիվ գիտաժողովներ են անցկացրել: Ես առաջարկում եմ՝ ո՛չ համալսարանը քանդեն, ո՛չ էլ մենք փոշիանանք՝ այնտեղ գնալով: Առաջարկում են մագիստրոս, ասպիրանտ, դոկտորանտ ակադեմիայում պատրաստենք»:

ՀՀ ԳԱԱ արևելագիտության ինստիտուտի տնօրեն Ռոբերտ Ղազարյանը նշեց. «Գիտությունների ազգային ակադեմիան ազգային արժեք է, և դեպի բուհեր գնալը լուրջ խնդիրներ է առաջացնելու: Հայագիտությունը հայտնվելու է լծացման մեջ, իսկ առանց հայագիտության զարգացման Հայաստանն ապագա չունի»:

Քննարկման մասնակիցները ներկայացրին առաջարկություններ՝ միջգիտակարգային համագործակցության, ինստիտուտների ուժեղացման, փորձագիտական համաձայնագրեր ստեղծելու վերաբերյալ:

ՀՀ ԳԱԱ գիտության հանրայնացման և հասարակայնության հետ կապերի բաժին

Բյուրականի աստղադիտարանի գիտաշխատողների վերականգնած ուղեծրերի շնորհիվ արհեստական արբանյակները կարող են խուսանավել տիեզերական աղբի հետ աղետալի բախումից

Մարդու կողմից իրականացված տիեզերական թռիչքների արդյունքում տիեզերքն աղտոտվել է մետաղական աղբով՝ բեկորներով, որոնց բախումը գործող արբանյակների հետ կարող է աղետալի հետևանքների հանգեցնել: Այդ բախումը կանխելու համար ՀՀ ԳԱԱ Վիկտոր Համբարձումյանի անվան Բյուրականի աստղադիտարանի Կիրառական աստղագիտության կենտրոնի գիտաշխատողները ռուսական «Աստղագիտական կենտրոն» ընկերության հետ միասին իրականացնում են մերձերկրյա տիեզերական տարածության մշտադիտում: Աշխատանքը ղեկավարում է աստղադիտարանի առաջատար գիտաշխատող, ֆիզիկամաթեմատիկական գիտությունների թեկնածու Հայկ Հարությունյանը: Ըստ նրա՝ 2021 թ. դրությամբ Երկրի շուրջը պտտվել է 0.1-1.0 սմ չափերով մոտ 130 միլիոն օբյեկտ, որոնցից մոտ 20 միլիոնը գտնվել է մինչև 2000 կմ բարձրության վրա: Դրանք շարժվում են շուրջերկրյա ցածր ուղեծրերով (ՇԵՑՈՒ): 1.0-10 սմ չափերի բեկորների ընդհանուր թիվը մոտ 900 հազար է, որոնցից 500 հազարը պտտվում են ցածր ուղեծրերում: 10սմ ավելի մեծ չափերով օբյեկտների թիվը հասնում է 34 հազարի, որոնցից 23 հազարը Երկրին առավել մոտ գտնվողներն են: «Տարբեր չափերի մետաղական բեկորների արագությունը հասնում է վայրկյանում 8 կմ-ի: Դա ավելի քան տասն անգամ մեծ է Կալաշնիկովի ավտոմատի գնդակի արագությունից (մոտ 700 մ/վրկ): Նշանակում է՝ դրանց ենթադրյալ մոլորակային ճիգերը մեծ է ավելի քան 100 անգամ: Այդ բեկորների բախումը գործող և առավել ևս կառավարվող արբանյակների հետ կարող է աղետալի հետևանքների հանգեցնել: Որպեսզի հնարավոր լինի խուսափել այդպիսի բախումներից, անհրաժեշտ է գիտենալ հնարավորինս մեծ թվով բեկորների շարժման ուղեծրերը: Այդ դեպքում հնարավորություն է առաջանում չբախվելու նպատակով հասցնել խուսանավել», - ասում է Հայկ Հարությունյանը:

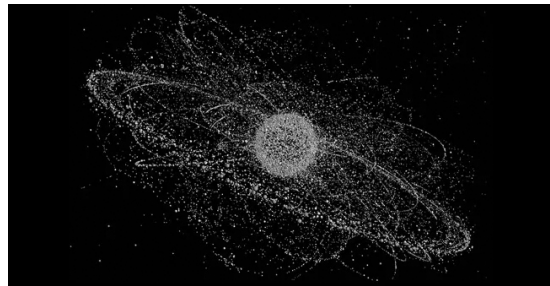
Միայն 2021 թ.-ին հայ-ռուսական համատեղ կայանում 260 դիտողական գիշերների ընթացքում ընդհանուր առմամբ արվել է 650.000 չափում և վերականգնվել 700 ուղեծիր արհեստական արբանյակ-

ների համար: Այս աշխատանքներն իրականացվել են «Մերձերկրյա տիեզերական տարածությունում վտանգավոր իրավիճակների նախագուշացման ինքնաշխատ համակարգի տեղեկատվական ապահովում» ծրագրի շրջանակներում Բյուրականի աստղադիտարանի Կիրառական աստղագիտության կենտրոնի և ռուսական «Աստղագիտական կենտրոն» ընկերության համատեղ ջանքերով:

«Ֆինանսավորումն ապահովում է ռուսական կողմը «Աստղագիտական կենտրոն» ընկերության միջոցով, որն իր հերթին «Ռոսկոսմոս» դաշնային գործակալության կապալառու կատարողն է: Ըստ էության, այս ծրագիրը հենց սկզբից հանդիսացել է միջազգային ծրագիր, որտեղ դիտումները հիմնականում իրականացնում են հայ մասնագետները, իսկ տեխնիկական սպասարկումն ամբողջապես ապահովում են մեր ռուս գործընկերները», - ասում է Հայկ Հարությունյանը:

Ծրագրում հիմնականում ներգրավված են երիտասարդ գիտնականներ:

«Նման կայանի գոյությունը թույլ է տալիս, որպեսզի մենք ինտեգրվենք մեծ կարևորություն ներկայացնող միջազգային ծառայության մեջ, որը ժամանակակից տեխնիկա և որոշակի փորձառություն է բերում Հայաստան: Գուցե ինչ-որ ժամանակ անց, երբ մեր երկիրը կունենա արհեստական արբանյակներ, մեր

կենտրոնի փորձը պետք է կլինի Երկրի համար մոտ խնդիրներ լուծելու համար», - ասում է Հայկ Հարությունյանը:

Ներկայում բանակցություններ են ընթանում նաև Ավստրիայի «Աստղափամակագրեր» ընկերության հետ, որը ցանկություն է հայտնել Հայաստանում նման ինքնաշխատ դիտակայան ունենալ: Ամենայն հավանականությամբ, առաջին աստղադիտակը կամ դիտակային մոդուլը կդրվի Բյուրականի աստղադիտարանի Կիրառական աստղագիտության կենտրոնի դիտողական տարածքում, իսկ հետագայում կկատարեն նաև մոտ դիտողական կայանի տարածքի որոնման աշխատանքներ:

ՀՀ ԳԱԱ գիտության հանրայնացման և հասարակայնության հետ կապերի բաժին

ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի հենքի վրա կստեղծվի հետազոտական համալսարան. քննարկում ՀՀ ԳԱԱ-ում

Սույն թվականի փետրվարի 14-ին ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիայում տեղի ունեցավ քննարկում՝ նվիրված ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի հենքի վրա հետազոտական համալսարանի ստեղծմանը: Քննարկմանը մասնակցեցին ՀՀ ԳԱԱ նախագահության անդամներ, ՀՀ ԳԱԱ գիտահետազոտական ինստիտուտների տնօրեններ, ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի ղեկավարությունը, ամբիոնների վարիչներ:

«Մենք ունենք մտադրություն Գիտակրթական միջազգային կենտրոնի հենքի վրա ստեղծել հետազոտական համալսարան, որը փորձենք զարգացնել և ներգրավել միջազգային ցանցերի մեջ», - ասաց ՀՀ ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Աշոտ Սաղյանը:

ՀՀ ԳԱԱ զարգացման ծրագրերի և մշտադիտարկման վարչության գիտական կադրերի պատրաստման ծրագրերի պատասխանատու Սամվել Կարաբեկյանը ներկայացրեց հետազոտական համալսարանի ստեղծման նպատակները և քայլերը: Ըստ նրա՝ հետազոտական համալսարանի ստեղծման հիմնական նպատակն է բնագիտական, տեխնոլոգիական, հումանիտար և հասարակագիտական ուղղություններով արդիական գիտական հետազոտություններ կատարելու ունակ, ստեղծագործական-մոտարարական մտածելակերպ ունեցող բարձրակարգ մասնագետներ պատրաստելը՝ հաշվի առնելով միջազգային պահանջարկը:

Քննարկման մասնակիցները բարձրացրեցին հետազոտական համալսարանի ստեղծման հետ կապված մի շարք հարցեր, այդ թվում՝ ներքին կարողությունների գնահատման անհրաժեշտության, ֆինանսավորման, ուսանողների մոտիվացման և ներգրավման, գիտահետազոտական ինստիտուտների հետ համալսարանի փոխգործակցության, հետազոտական համալսարանում բուհերի դասախոսների վերապատրաստման կարողությունների մասին:

Որոշվեց ստեղծել աշխատանքային խումբ, որը կշարունակի հետազոտական համալսարանի մոդելի ստեղծմանն ուղղված աշխատանքները՝ հաշվի առնելով հնչած կարծիքներն ու առաջարկները:

ՀՀ ԳԱԱ գիտության հանրայնացման և հասարակայնության հետ կապերի բաժին

ՄՏՔԵՐԻ ԸԱՐԹԱԿ

ցախի հայերի մի քանի սերունդների ջանքերը պսակվեցին հաջողությամբ, և Ղարաբաղը մտավ Ռուսական կայսրության կազմ ռուս-պարսկական պատերազմի արդյունքում՝ 1813 թ. Գյուլիստանի համաձայնագրով, որն ընդունվեց հայկական Գյուլիստան գյուղում՝ այժմ ադրբեջանցիների կողմից օկուպացված ԼՂՀ Շահումյանի շրջանում:

Ցարական Ռուսաստանի կազմում Արցախը ստացավ զարգացման համեմատաբար բարենպաստ պայմաններ: Շուշին դարձավ գորգագործության, մետաքսագործական արդյունաբերության, զինեղործության, կաշվի մշակման խոշորագույն կենտրոն Կովկասում: Շուշեցի բազմաթիվ հայեր Բաքվում դարձան խոշոր նավթարդյունաբերողներ: Շուշին դարձավ Անդրկովկասում թիֆլիսից հետո մշակույթի, կրթության երկրորդ հայկական կենտրոնը,

վար Մարզի մեջ չմտցրին Շամխորի, Խան-լար-Գետաշենի, Շահումյանի, Քելբաջարի, Լաչինի և Մայր Արաքսի երկայնքով ձգվող հարավային շրջանները: Այս ամենը Ղարաբաղի առաջին լուրջ տրոհման պատճառ դարձավ: 1923թ. կազմավորված Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզը լիովին մեկուսացվեց Հայաստանից:

Այսօր դժվար է պատկերացնել Հայաստանի և ԼՂՀ-ի ապագան առանց Քելբաջարի (Քարվաճառ) և Լաչինի (Բերձոր) շրջանների: Հայաստանի և ԼՂՀ-ի միջև արհեստականորեն ստեղծված այդ սեպը մշտապես լարվածություն է առաջացնելու մասնավորապես նաև ռուսական խաղաղապահ ուժերի համար, քանզի բազմակի մեծացել է սահմանը, որն անհրաժեշտ է պաշտպանել:

ԽՍՀՄ փլուզումից առաջ՝ 1990 թ. ապրիլի 3-ին, ընդունվեց ԽՍՀՄ օրենքը՝ «Կապված ԽՍՀՄ-ից դուրս գալու հետ խնդիրների լուծման կարգի մասին»: 1991թ. հիմնվելով դեռևս գործող այդ օրենքի,

ապրելու իրավունքը, տարածքներ, որոնք ողողված են հրաշակերտ ամրոցներով, քրիստոնեական կառույցներով, որոնց քարակերտ պատերին հայերենով փորագրված է երկրամասի փառավոր պատմությունը:

Իլիամ Ալիևը հրամայել է ջնջել այդ բոլոր գրությունները: Մեծամիտ տգետը երևի չգիտի, որ հետագոտողների կողմից այդ բոլոր գրությունները և ճարտարապետական տարրերը վաղուց հաշվառված են և հրատարակված առանձին ժողովածուների և ալբոմների տեսքով: Ցանկացած հարմար պահի նրանք կվերականգնվեն: Այդ տարածքներին հավակնող ադրբեջանցիները կարող են հակադրել գեթ մի արժեքավոր կառույց, թեկուզ ուշ շրջանի:

Այսօր թուրք-ադրբեջանական տանդեմին գրեթե հաջողվել է հասնել իր նպատակին. նրանց տարածքային միավորման համար մնացել է 45 կմ երկարությամբ Սյունիքի միջանցքը: Բայց նույնիսկ այդ է քիչ նորահայտ սուլթանիկ Իլիամի համար. երևանը և Սևանը նույնպես ադրբեջանական են: Նա դա տարածում է զանգվածային լրատվության բոլոր միջոցներով, հատկապես ռուսական:

Թուրք-ադրբեջանական տանդեմի՝ Նախիջևանը, Ջանգեզուրը, Արցախն իրենց պատկանելու վերաբերյալ պնդումներն ակնհայտ սուտ են և չինժու: Դրանով տանդեմը սահմանել է «Գինեսի ռեկորդ»՝ լկտի ստի և այն իրականություն դարձնելու ուղղությամբ զանգվածային ապօրինի մեթոդներ կիրառելու բնագավառում: Միջազգային հանրությունն անհրաժեշտ է, որ իմանա այդ մասին և վերջ դնի թուրք-ադրբեջանական տանդեմի անպատեժիլությանը:

Արցախի՝ հայոց պատմական բնօրրանի անցյալի և ներկայի խնդիրներին մասնաճյուղն անդրադարձել են «Հրապարակ» թերթի՝ 2022թ. նոյեմբերի 18-ի և 19-ի համարներում հրապարակված իմ՝ «Թուրքիայի և Ադրբեջանի կողմից 100 տարուց ավելի հնչեցվող սուտը և Արցախի ողբերգությունը» վերլուծական հոդվածում, որի ռուսերեն տարբերակն ուղարկվել է ՌԴ դեսպան Ս. Կոպիրկինին՝ ՌԴ արտաքին գործերի նախարար Ս. Լավրովին հանձնելու նպատակով: Ինձ մտահոգող հարցերի շուրջ քանիցս դիմել են ՀՀ վարչապետին և ՀՀ նախագահին:

Իրավիճակն այսօր առավել քան լարված է՝ կապված Լաչինի միջանցքի շրջափակման և հայ-ռուսական հարաբերություններում նկատվող անցանկալի զարգացումների հետ: Մեր ազգային շահերի պաշտպանության համար վաղուց արդեն ժամանակն է համախմբվելու: Հայադելը կարող է մոտ ապագայում ազգային անվտանգային լուրջ խնդիրների հանգեցնել:

Լենտե ԱՂԱԼԻՎԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս

ՀԱՅՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԽՄԱՐՔՈՒՄԸ ԱՐՑԱԽԻ ԳՈՅԱՏԵՎՄԱՆ ԵՐԱՇԽԻՔՆ Է

Որպես գիտնականի, ծնունդով արցախցու և այս երկրի շարքային քաղաքացու՝ ինձ ծայրաստիճան մտահոգում են արցախյան հիմնահարցի շուրջ ծավալվող վերջին զարգացումները, հասարակական-քաղաքական կյանքում տիրող անորոշությունը, հոռետեսության և ընդհանրապես հանրային լարվածության աճը:

Բոլոր ժամանակներում էլ պատմական ճշմարտությունն ու համամարդկային արժեքները ստորադասվել են մեծ տերությունների աշխարհաքաղաքական շահերին: Դրանք պարզորոշ դրսևորվում են նաև արցախյան հիմնախնդրի լուծման հուլովայթում:

Հնագույն ժամանակներից սկսած (Ատրաբոն, Պլուտարքոս, Պտղոմեոս և այլք)՝ Արցախը համարվել է հայ ժողովրդի բնօրրանը: Միայն XX դարի սկզբին պատմության թատերաբեմում հայտնվեց «Ադրբեջան» հորջորջված արհեստածին պետական կազմավորումը, որի բնակչությունն առավել հայտնի էր «կովկասյան թաթարներ» անվանումով:

Թուրք քոչվորների նվաճողական ու ավերիչ անցյալը, այլ երկրների ու ժողովուրդների տարածքներին տեր կանգնելով՝ նրանց պատմությունն ու մշակույթը սեփականացնելու անթաքույց մոլուցքը հայտնի են աշխարհին: Պանթուրքական այդ քաղաքականությունը շարունակվում է նաև այսօր, և ցավալիորեն շարունակվում է այդ նույն աշխարհի քար լուրջությունը:

XVIII դարից սկսած՝ Գանձասարի կաթողիկոսները և Արցախի մելիքները, Ղարաբաղն ազատագրելու նպատակով, ռուսական արքունիքի հետ սերտ հարաբերություններ հաստատելու ուղղությամբ ձեռնարկեցին բուռն գործունեություն: Ար-

չորրորդը՝ բնակչության թվակազմով: Տպագրվում էին 22 թերթեր ու ամսագրեր (2-ը՝ ադրբեջաներեն), 3 հայկական տպարաններում տպագրվում էին գրքեր, գործում էր հայկական թատրոն: Շուշիում 1868-1887 թվերին կառուցվեց Ղազմչեցոց Սուրբ Ամենափրկիչ մայր տաճարը, որը XX դարում երեք անգամ ավերվեց թուրք-ադրբեջանցիների կողմից, վերջին անգամ՝ 2020 թվականին:

ՌԿ(ք)Պ Կովկասյան բյուրոն 1921 թ. հուլիսի 5-ի որոշումով Լեռնային Ղարաբաղը հանձնեց Ադրբեջանին, երբ նույն բյուրոն մեկ օր առաջվա որոշումով Լեռնային Ղարաբաղը համարել էր Հայաստանի անբաժան մաս: Հերթական չարագործ դերը խաղաց Ի. Ստալինը: Պատմաբանները և քաղաքագետները դեռ պիտի պարզեն Ի. Ստալինի պրոթուրքական նման պահվածքի պատճառները:

Հետագայում Արցախի հայերի համար առավել անսպասելի Կովբյուրոյի որոշման ք) կետն էր՝ «հանձնարարել Ադրբեջանի Կենտկոմին որոշել Ինքնավար Մարզի սահմանները և ներկայացնել Կովբյուրոյի հաստատման»:

Փոխանակ մոր ձևավորվող մարզի մեջ մտցնելն Ղարաբաղի այն տարածքները, որոնք կային Ռուսաստանի հետ Ղարաբաղի միացման պահին (1813թ.), կամ կազմելն խառը հանձնաժողով՝ բաղկացած ռուսներից, ադրբեջանցիներից և հայերից, որը կորոշեր մարզի սահմանները, այդ հարցերի լուծումը վերապահեցին Ադրբեջանի Կենտկոմին: Օգտվելով ք) կետից, առանց համաձայնեցնելու Կովբյուրոյի հետ, որը պահանջվում էր, ադրբեջանական իշխանությունները հեռահար նպատակով կտրեցին Լեռնային Ղարաբաղից և Ինքնա-

քի, միջազգային իրավական նորմերի վրա՝ կազմավորվել են երկու անկախ պետություններ՝ Ադրբեջանական Հանրապետությունը և ԼՂՀ-ն: Ռուսական կողմը, ցավոք, ոչ մի ձևով չի շեշտադրում ԽՍՀՄ այդ օրենքը: 1992թ. Ադրբեջանն ամբիջապես քայլեր ձեռնարկեց՝ Լեռնային Ղարաբաղի խնդիրը ռազմական ճանապարհով լուծելու: Տիրամալով Անդրկովկասյան զինվորական օկրուգի 4-րդ բանակի զինամոցին՝ ադրբեջանական զինվորական ստորաբաժանումները ձեռնարկեցին հարձակողական լայնամասշտաբ գործողություններ ԼՂՀ-ի դեմ: Առաջին ամիսներին ունենալով խոշոր քանակի սպառազինության միջոցներ՝ ադրբեջանցիները հասան հաջողությունների: Գրավվեց, թալանվեց և ավերվեց ԼՂՀ-ի տարածքի կեսից ավելին: Նախագահ Էլչիբեյը ցինկորեն հայտարարեց, որ շուտով ինքը կվաճառ ոտքերը Սևանի ջրերում: Չստացվեց: Հերոսական ջանքերով հայերին հաջողվեց կանգնեցնել թշնամուն, իսկ այնուհետև նրան դուրս շարտել Արցախի տարածքի մեծ մասից: Չօգնեց նաև իշխանափոխությունը ԱՀ-ում: Ալիև ավագի խնդրանքով միջամտեց Ռուսաստանը: Հայկական կողմը, հարգելով Ռուսաստանի միջնորդությունը, 1994 թ. մայիսին համաձայնվեց դադարեցնել ռազմական գործողությունները: ԼՂՀ-ի հարակից բնիկ հայկական տարածքների ազատագրումն ադրբեջանական հարձակման արժանի պատասխանն էր:

Ցավոք, 1994թ. հետո Ադրբեջանն անցած ժամանակահատվածն օգտագործեց իր բանակի մոդեռնացման, մոր հարձակողական զենքերի մեծ քանակի ձեռքբերման համար, արհամարհելով հայերի՝ իրենց հազարամյա տարածքների վրա

Գիտություն — 1993 - 2023
30 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ԼՈՒՅՍ ՏԵՍԱՎ ՀՀ ԳԱԱ «ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ» ԹԵՐԹԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱՐԸ

ՀՀ ԳԱԱ նախագահության որոշմամբ 1993թ. փետրվարին հրատարակվեց «Գիտություն» թերթի առաջին համարը: Ակադեմիական թերթ ունենալու զաղափարի ջատագովը դեղել է ԳԱԱ նախագահ, ակադեմիկոս Վ. Համբարձումյանը: Թերթի կայացման գործում և հետագա կազմակերպչական աշխատանքներում մեծ է եղել ԳԱԱ նախագահության գործերի նախկին կառավարիչ Լ. Բարսեղյանի դերակատարումը:

Սկզբնական շրջանում թերթի մի քանի համարներ լույս են տեսել «Նպատակ» անվանումով և կապված ֆինանսական դժվարությունների հետ՝ որոշակի ընդհատումներով: Մինչ օրս լույս է տեսել թերթի 372 համար՝ 744 տպագրական մանուկ ծավալով:

Երեսուր տարվա ընթացքում թերթի հազարավոր էջերում անփոփոխ մյուսե-

րը լավագույնս լուսաբանում են ներակադեմիական կյանքը, մեր ինստիտուտների և գիտնականների ձեռքբերումները՝ ստեղծելով նորանկախ հանրապետության Գիտությունների ազգային ակադեմիայի պատմության յուրօրինակ մի տարեգրություն: Թերթի գլխավոր խմբագիրներն են եղել վաստակաշատ լրագրողներ Վ. Մուրադյանը (մինչև 2008 թ.) և Ա. Տեր-Գաբրիելյանը (մինչև 2022 թ. նոյեմբեր):

2008 թ. ԳԱԱ հրատարակչական ոլորտում կատարված կառուցվածքային փոփոխություններից հետո թերթի հրատարակության աշխատանքները կանոնակարգվեցին, և այն սկսեց լույս տեսնել հաստատուն պարբերականությամբ:

Տարիների ընթացքում «Գիտություն» թերթում իրենց հրապարակումներով հանդես են եկել ամվանի և երիտասարդ բազմաթիվ գիտնականներ: Թերթի խմբագ-

րության հետ երկարատև ու արդյունավետ համագործակցության օրինակ են ԳԱԱ թղթակից անդամ Ա. Դուլխանյանի, արվեստագիտության դոկտոր Ա. Ասատրյանի, բանասիրական գիտությունների դոկտոր Ա. Զաքարյանի, գիտությունների թեկնածուներ Ս. Պապիկյանի, Ա. Կարապետյանի և այլոց հրապարակումները:

Ներկայումս թերթի խմբագրության առջև դրված են մի շարք խնդիրներ: Ամենամայա լինելու պատճառով թերթը, բնականաբար, գրված է որոշակի օպերատիվությունից: Հրապարակվող նյութերի քանակի ավելացման պարագայում, հավանաբար, անհրաժեշտ կլինի նաև ավելացնել թերթի պարբերականությունը կամ համարների ծավալները: Այս հարցին, թերևս, հարկ կլինի անդրադառնալ ներակադեմիական կյանքում սպասվող փոփոխություններից հետո:

Խմբագրությունը նպատակահարմար է գտնում թերթի ամբողջ էջը զբաղեցնող մեծածավալ գիտական հոդվածները և գրախոսականները (որոնք ավելի համահունչ են գիտական հանդեսներին) հետադարձ երկայացնել առավել սեղմ (2 А4 էջի սահմաններում) տարբերակով՝ առաջնայնությամբ:

յունը տալով գիտահանրամատչելի հրապարակումներին:

Արդի իրողություններից ելնելով՝ ԳԱԱ հայագիտական ինստիտուտների գործուն մասնակցությամբ անհրաժեշտ է ավելացնել պատմության կելծնարար մեր «հարևանների» ստաիող իորինվածքների դեմ ուղղված գիտատեսական և հանրամատչելի հոդվածների քանակը:

ՀՀ ԳԱԱ կազմավորման 80-ամյակին ընդառաջ ակադեմիական գիտության կարևորագույն ձեռքբերումներն առավել լայնորեն լուսաբանելու և հանրայնացնելու նպատակով ակնկալում ենք ԳԱԱ ինստիտուտների աջակցությունը՝ խմբագրությանը տրամադրել իրենց գործունեության արդյունքներին և ծրագրերին վերաբերող նյութեր, ինչպես դա անում է ԳԱԱ գիտության և հասարակայնության հետ կապերի բաժինը:

«Գիտություն» թերթի խմբագրությունն անչափ կարևորում է ընթերցողների կարծիքներն ու առաջարկությունները, որոնք կարող են տեղ գտնել այդ իսկ նպատակով թերթում բացված մոր՝ «Մտքերի հարթակ» բաժնում:

ԽՍՀՎԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Գիտության կազմակերպման մոդելի ճիշտ ընտրության համար անհրաժեշտ են հետազոտություններ և լայն քննարկումներ

Ակադեմիական ինստիտուտների և բուհական համակարգի բարեփոխման այս կամ այն սցենարի վերաբերյալ առայժմ միայն խոսակցություններ են ընթանում, խորքային, մասնակցային քննարկումներ չկան: Այս մասին NEWS.am Tech-ի հետ փետրվարի 9-ին կայացած զրույցում նշեց ՀՀ ԳԱԱ Ա. Թախտաջյանի անվան Բուսաբանության ինստիտուտի տնօրեն Արսեն Գասպարյանը: Ստորև ներկայացնում ենք հատվածներ այդ զրույցից:

Խոսակցությունների մակարդակից մենք պետք է անցնենք հանրային քննարկումների դաշտ: Նայենք գիտական տե-

սանկյունից: Հետազոտական թեզը ապացուցելու համար պետք է փորձ դնել, կամ դիտարկել կատարված փորձերը: Եթե մենք ասում ենք, որ ճիշտը ակադեմիական համակարգն է, կամ ճիշտը բուհականն է, ապա դրա տակ պետք է հաշվարկենք ներդրումները, մարդկային ռեսուրսները, միջազգային փորձը: Այսպես ժամանակ դեռ նմանատիպ փաստաթուղթ, հիմնավորում չենք տեսել: Հիշենք Վրաստանի վատ փորձը, որտեղ ակադեմիական մոդելից կտրուկ անցում կատարվեց համալսարանական: Ուստի, նույն սխալը պետք չէ կրկնել:

Եթե ես լինեի կառավարիչ, առաջին հերթին մի հետազոտություն կպատվիրեի՝ միջազգային, անկախ: Փոփոխության տարբեր սցենարներ կառաջարկեի ու կասեի՝ հետազոտե՞ք մեր ենթակառուցվածքների, մարդկային գործունի, ֆինանսների տեսանկյունից. ո՞րն է մեզ համար ճիշտ: Ես դա կանեի որպես առաջին քայլ, որը հիմք կդառնար քննարկման ու որոշում կայացնելու համար: Կարևոր է նշել, որ 2019 թվականին, Եվրոպական համաձայնագրովի աջակցությամբ իրականացվել է մի հետազոտություն «Նշածողի բարձրացում. գիտության մեր առաքելությունը Հայաստանի զարգացման

մեջ», որը կարող է հիմք լինել տարաբնույթ սցենարներ քննարկելու և կոնկրետ սցենարի համար ճանապարհային քարտեզ և մանրամասն վերլուծություն մշակելու համար:

Հայաստանում այդքան ռեսուրս չունի, որ համակարգ քանդի: Եվ խոսքը ոչ թե Ակադեմիայի կամ բուհերի, այլ պետական շահի մասին է: Պետք է լինեն բաց քննարկումներ, համադրվեն տարբեր կարծիքներ, քանի որ սա մի մեծ համակարգի ձևափոխման հարց է: Անկախ նրանից, թե գործընթացն ինչ ընթացք կունենա, Ակադեմիան արդեն իսկ նախաձեռնել է համակարգի բարեփոխումների լայնածավալ աշխատանքներ: Պետք է հասկանալ, թե որքանով են հանրության կողմից գիտության կառույցների, ակադեմիայի վերաբերյալ թիրախավորումները օբյեկտիվ և ինչպես դա շտկել:

Մենք ինքներս եթե այդ խիզախություն ունենանք, այդ քայլերն անենք, ընդ որում կտրուկ, Ակադեմիային թիրախավորելը շատ ավելի բարդ կլինի: Մենք պետք է մեզ ուժեղացնենք, որպեսզի մեր դիրքերը «այդ» ու «ոչ»-ի քննարկումների ընթացքում ավելի ամուր լինեն: Մենք պետք է ցույց տանք, որ Ակադեմիայի առկայությունը համակարգում կարևոր է: Որ,

օրինակ, արհեստականորեն կցելով ինստիտուտները բուհերին, խնդիրները չենք լուծի: Նույնիսկ եթե որոշում ենք այդ ճանապարհով գնալ, ապա դա 5-10 տարի պիտի տևի: Պետք է լինի ճանապարհային քարտեզ, շատ կոնկրետ մշակված, իր կոնկրետ գործողություններով, ժամանակացույցով, որովհետև քանդելը շատ ավելի հեշտ է, քան սարքելը, սա աքսիոմ է:

Հիմա ես ոչինչ չի խանգարում Բուսաբանության ինստիտուտի և բուհերի համագործակցությանը: Դրա համար պետք է ինստիտուտին մագիստրոսական տեղեր հատկացվեն, ինչպես նաև մեխանիզմներ մշակվեն, որպեսզի ԳՀԻ աշխատակիցներն ավելի ակտիվ ներգրավվեն դասավանդման պրոցեսում՝ այդ ժամանակ բուհերի վարկանիշը միանգամից կբարձրանա: Մենք պետք է համակարգային փոփոխություն անենք, որպեսզի ակադեմիական գիտելիքը ակտիվ կերպով մտնի բուհ: Եկեք հասցնենք ինտեգրացիոն գործընթացներն այն մակարդակի, որ ինստիտուտները, բուհերը, Ակադեմիան, բոլորը ուզեցնան այդ ինտեգրացիոն գործընթացը, որպեսզի դա լինի հասկանալի, զմահատելի, չափելի, ընդունելի մի տարբերակ:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԳ ԲՐՎԵՍՏԱԲԱՆՆԵՐԻ ԳԻՏԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅԱՆ ԲՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ

Գաղտնիք չէ, որ հայ ժողովուրդն աշխարհին է ներկայանում իր հարուստ ու բազմադարյան արվեստով: Հայտնի է նաև, որ հայ արվեստի ուսումնասիրության միակ ու գլխավոր կենտրոնը ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտն է:

Խորհրդանշական է, որ ինստիտուտի 2022 թ. գիտական միջոցառումների եզրափակիչ ակտիվը դարձավ Երիտասարդ հայ արվեստաբանների գիտական 15-րդ նստաշրջանը՝ նվիրված Հայաստանի կոմպոզիտորների միության հիմնադրման 90-ամյա հոբելյանին, որը կազմակերպել էր ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի երիտասարդ արվեստաբանների խորհուրդը (նախագահներ՝ արվեստագիտության թեկնածու Մերի Կիրակոսյան և արվեստագիտության թեկնածու, դոցենտ Մարտին Հարությունյան): Նստաշրջանի աշխատանքներին մասնակցեցին երիտասարդ հետազոտողներ Արվեստի ինստիտուտից, հանրապետության արվեստի բուհերից, Հիմնաստանից և Ֆրանսիայից: Նստաշրջանում զեկուցումներով հանդես եկան ոչ միայն Արվեստի ինստիտուտի երիտասարդ հետազոտողները, այլև նրանց դեկավարած հայցորդները: Առաջիկայում ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի որոշմամբ կիրառարական գեկուցումների ժողովածուն:

Արվեստի ինստիտուտի երիտասարդ գիտնականները 2022 թ. ընթացքում կարևոր աշխատանքներ են կատարել արվեստագիտական արդյունքի միջազգայնացման ուղղությամբ: Հատկապես ուզում են նշել Արցախի մշակութային ժառանգության ուսումնասիրության և հանրահռչակման ուղղությամբ արված աշխատանքները:

2022 թ. հուլիսի 21-27-ը Լիսաբոնում կայացավ Ավանդական երաժշտության միջազգային խորհրդի 46-րդ համաշխարհային գիտաժողովը, որի՝ հուլիսի 25-ի նիստում ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի երաժշտության բաժնի ավագ գիտաշխատող, արվեստագիտության թեկնածու Տաթևիկ Շախկուլյանը, ով Ավանդական երաժշտության միջազգային խորհրդի՝ Հայաստանի պատվիրակն է, ներկայացրեց «Ղոռովներ. ժանր, կառուցվածք, տոկոսություն» թեմայով անգլերեն զեկուցումը: Չեկուցման նպատակն էր ցույց տալ Լոռվա և Արցախի հոռովների կառուցվածքային և բովանդակային ընդհանրություն-

ները, երաժշտության միջոցով նույնպես փաստարկել Արցախի՝ անքննարկելիորեն հայկական լինելու հանգամանքն առնվազն մշակույթի դիրքերից:

Մարտին Հարությունյանը մասնակցել է 2022 թ. սեպտեմբերի 6-9-ը Թուրինում (Իտալիա) կայացած AISU ճարտարապետության 10-րդ միջազգային կոնգրեսի աշխատանքներին: Նրա զեկուցումը նվիրված էր Արցախի հայկական ճարտարապետական ժառանգության նկատմամբ վերջին պատերազմի ընթացքում տեղի ունեցած աղբյուրական վայրագություններին ու հանցագործություններին:

Նշեն երիտասարդ հետազոտողների այլ զեկուցումների մասին ևս:

ՀՀ ԳԱԱ 20-հոգանոց պատվիրակության կազմում Մարտին Հարությունյանը 2022թ. նոյեմբերի 1-4-ը մասնակցել է Նիժնի Նովոգորոդում գումարված «Գիտությունը առանց սահմանի» երիտասարդական գիտական կոնֆերանսի աշխատանքներին և ներկայացրել «Հայաստանի Հանրապետության ճարտարապետության զարգացումը» թեմայով զեկուցումը:

2022 թ. օգոստոսի 22-25-ը Աթենքում տեղի ունեցավ Միջազգային երաժշտագիտական ընկերության 21-րդ համաժողովը: «Հոգևոր երաժշտությունը սահմանից այն կողմ» նիստում Տաթևիկ Շախկուլյանը ներկայացրել է Կոմիտասի «Բեռլինյան Պատարագին» նվիրված «Հայկական եկեղեցական եղանակներ. արևելյանի և արևմտյանի «սահմանաբացում» վերնագրով զեկուցումը:

2022 թվականին ՀՀ գիտությունների ազգային ակադեմիան, Համաշխարհային հայկական կոնգրեսը և Ռուսաստանի հայերի միությունը հայտարարեցին երիտասարդ գիտնականների համար «Լավա-

զույն գիտական աշխատանք» մրցույթ: Իմ առաջարկությամբ և ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի գիտական խորհրդի երաշխավորությամբ «Լավագույն գիտական աշխատանք» մրցույթին մասնակցեց Մարտին Հարությունյանը, ում «Երևանի փողոցների և այգիների նախագծային ու կոմպոզիցիոն խնդիրներն ու բարելավման հնարավորությունները» վերնագրով Հայաստանի (3) և արտասահմանյան (4) գիտական հեղինակավոր պարբերականներում տպագրված 7 հոդվածներից բաղկացած հոդվածաշարը «Հայագիտություն և հասարակական գիտություններ» անվանակարգում արժանացավ 2-րդ մրցանակին: Ի տարբերություն այս անվանակարգի մյուս մասնագիտությունների, որտեղ ներկայացված էին մի քանի հայտեր, «Արվեստագիտություն» մասնագիտությամբ ներկայացված էր ընդամենը մեկ Մարտին Հարությունյանի հայտը: Սա ևս մեկ անգամ վկայում է, որ հայ արվեստագիտության կենտրոնը ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտն է, ինչն անվերապահորեն ընդունում են նաև արվեստի բուհերը:

2022-ին ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի երիտասարդները մասնակցել են գիտական մրցույթների և հաղթել: Նշեն դրանցից մի քանիսը:

Գիտության կոմիտեի կազմակերպած՝ ՀՀ գիտական և գիտատեխնիկական գործունեության պայմանագրային (թեմատիկ) ֆինանսավորման շրջանակներում «Երիտասարդ գիտաշխատողների հետազոտությունների աշակցության ծրագիր-2022» մրցույթի արդյունքում բավական բարձր միավորներով ֆինանսավորման երաշխավորվեց Մարտին Հարությունյանի ներկայացրած «Երևանի այգիների դիզայնի ու կոմպոզիցիոն խնդիրների բարելավ-

ման հնարավորությունները» վերնագրով գիտական թեման: Թեմատիկ խմբում ընդգրկվեցին ինստիտուտի կուրսեր գիտաշխատող Արմինե Պետրոսյանը և ասպիրանտներ Ռուզան Անանյանն ու Սեպուհ Ներսիսյանը:

2022 թ. Ջալցբուրգի համալսարանի Քրիստոնյա Արևելքի հետազոտությունների կենտրոնը հայտարարեց դրամաշնորհային մրցույթ՝ նվիրված Արցախի հոգևոր մշակութային ժառանգությանը: Կենտրոնի ղեկավար Յասմին Դուրմազուտի կողմից Արվեստի ինստիտուտը ստացավ մրցույթին մասնակցելու հրավեր: Մեր առաջարկությամբ մրցույթին մասնակցեց Արվեստի ինստիտուտի ասպիրանտ Շողակաթ Դևրիկյանը՝ ներկայացնելով «Հայկական մանրանկարչության ընդհանուր օրինաչափությունները և տեղային յուրահատկությունները» Արցախում նկարագրված Ավետարանների Տերունական պատկերներում» թեմայով հայտը, որն էլ հաղթող ճանաչվեց մրցույթում:

Իսկ տարեվերջին երիտասարդ գիտնականների աջակցության ծրագրի հայտարարած «Հասարակական, հայագիտական և հումանիտար ոլորտներում հետազոտությունների մրցույթի» արդյունքում ֆինանսավորման երաշխավորվեց Անի Հակոբյանի «Հայ ավանդական օրորներ» թեմայով գիտական ծրագիրը:

Վերջին տարիներին Արվեստի ինստիտուտի ղեկավարության առջև ծառացած կարևորագույն խնդիրներից են կադրերի պատրաստումն ու սահուն սերնդափոխության ապահովումը: Շատ է խոսվում գիտությունից երիտասարդ խոստումնալից կադրերի արտահոսքի մասին: Այս համընդհանուր պրոբլեմը մեզ խորթ է ու անծանոթ: Արվեստագիտությունն այսօր մեծ պահանջարկ ունի: Ընդամենը մեկ փաստ: ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտում 2022-2023 ուսումնական տարում ասպիրանտուրա են ընդունվել Շողակաթ Դևրիկյանը, Գայանե Հովհաննիսյանը և Սեպուհ Ներսիսյանը:

2022-ին աշխատանքի է ընդունվել Արվեստի ինստիտուտի նախկին ասպիրանտ, արվեստագիտության թեկնածու, շնորհալի ու հեռանկարային արվեստաբան Գայանե Պողոսյանը:

Աննա ԱՍԱՏՐՅԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի տնօրեն, արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր

AFISHE – Նոր մագիստրոսական ծրագրի մեկնարկ

Ա.թ. հունվարի 25-27-ը կազմակերպվեց ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի, Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանի և ՀՀ ԳԱԱ կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոնի հետ համատեղ իրականացվող «Ակվակուլտուրայի և ձկնային տնտեսության կրթության զարգացումը համուն Կանաչ գործարքի Հայաստանում և Ուկրաինայում. կրթությունից դեպի էկոլոգիա» (AFISHE) բրազմուս+ կարողությունների զարգացման ծրագրի մեկնարկային հանդիպումը:

Ծրագիրը նպատակաուղղված է նվազեցնելու ակվակուլտուրայի և ձկնային տնտեսությունների բացասական ազդեցությունը շրջակա միջավայրի վրա՝ Հայաստանում և Ուկրաինայում ստեղծելով և զարգացնելով ակվակուլտուրայի և ձկնային տնտեսությունների մագիստրոսական այնպիսի կրթական ծրագրեր, որոնք համարժեք կլինեն եվրոպական առաջատար մասնատիպ ծրագրերին, ուղղված կլինեն ազգային և տարածաշրջանային կարիքներին ու կամրապնդեն համալսարան- ձեռնարկություն- հետազոտություն համագործակցությունը («կրթությունից մինչև էկոլոգիա» հայեցակարգ): Ծրագրի համակարգողն է Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանը:

Մեկնարկային հանդիպումը տեղի ունեցավ հունվարի 25-ին ՀՀ ԳԱԱ մախագահության կլոր դահլիճում, որին մասնակցում էին շուրջ 50 ներկայացուցիչ պետական գերատեսչություններից, ՀՀ բուհերից, ինչպես նաև ծրագրի եվրոպացի գործընկերներ՝ Դուբրովնիկի (խորվաթիա), Պորտոյի (Պորտուգալիա), Սլովակիայի Նիտրայի գյուղատնտեսության և առցանց ձևաչափով ուկրաինական երկու՝ Սումիի ազգային ագրարային և Ջրային ու բնապահպանական ճարտարագիտության ազգային համալսարանները:

Բացման խոսքով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի տնօրեն Արմեն Սարգսյանը, ով, ող-

ջունելով մասնակիցներին, նշեց, որ մեծ պատիվ է կազմակերպել AFISHE ծրագրի մեկնարկային հանդիպումը և հյուրընկալել ներկայացուցիչների Պորտուգալիայից, խորվաթիայից, Սլովակիայից, Ուկրաինայից և Հայաստանից՝ համագործակցելու Հայաստանում և Ուկրաինայում ձկնաբուծության և ակվակուլտուրայի ոլորտի կարողությունների բարելավման ուղղությամբ:

Մեկնարկային հանդիպմանը ողջույնի խոսքով հանդես եկավ ՀՀ ԳԱԱ բնական գիտությունների բաժանմունքի ակադեմիկոս-քարտուղար Ռուբեն Հարությունյանը, ով ՀՀ ԳԱԱ ղեկավարության անունից հաջողություն մաղթեց այս հիմնալի մագիստրոսական մասնակիցներին:

Նոր կրթական ծրագրի ներդրման մտահղացումը ողջունեցին նաև ՀՀ շրջակա միջավայրի մախարարի տեղակալ Տիգրան Գաբրիելյանն ու ՀՀ էկոնոմիկայի մախարարի տեղակալ Արմեն Խոջոյանը՝ իրենց ելույթներում նշելով ակվակուլտուրաների ու ձկնային տնտեսության փորձառու կառավարիչների պատրաստման կարևորությունը:

Ողջույնի խոսքով հանդես եկավ նաև Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանի ղեկավար Վարդան Ուռուտյանը, ով ընդգծեց ծրագրի ներդրման անհ-

րաժեշտությունը ոլորտի հետագա զարգացման համար՝ ընդգծելով, որ ծրագրի շրջանակներում ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ-ի հետ համատեղ կնշակվի նոր մագիստրոսական կրթական ծրագիր՝ հիմնվելով ՀՀ ԳԱԱ կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոնի փորձաքննության և հետազոտական առկա փորձի վրա, և իր պատրաստականությունը հայտնեց իրենց ապահովելու բոլոր անհրաժեշտ պայմաններով և ռեսուրսներով ծրագրի արդյունավետ իրականացման համար:

Մեկնարկային հանդիպմանը ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ-ի ի դեմս տնօրեն Ա. Սարգսյանի և ՀԱՄԿ-ի ի դեմս ղեկավար Վ. Ուռուտյանի, ստորագրվեց համագործակցության հուշագիր՝ հիմք ընդունելով միջբուհական համագործակցության ապահովման, կողմերի գիտատեխնիկական և կադրային կարողությունների լիարժեք օգտագործման և առաջավոր փորձի փոխանակման անհրաժեշտությունը:

Հունվարի 26 -ին ՀՀ ԳԱԱ մախագահության կլոր դահլիճում առկա և հեռավար ձևաչափով շարունակվեցին AFISHE ծրագրի մեկնարկային հանդիպման փորձագիտական խմբի աշխատանքները, որի ընթացքում ՀՀ ԳԱԱ կենդանաբանության և հիդրոէկոլոգիայի գիտական կենտրոնի տնօրեն Սարգիս Աղայանը ներկա-

յացրեց, որ ծրագրի իրականացման արդյունքում կստեղծվեն 3 նոր և կատարելագործված մագիստրոսական ծրագրեր Հայաստանում և Ուկրաինայում, կնշակվեն դասավանդման և ուսումնառության նյութեր, կարդիականացվեն ենթակառուցվածքները, և կվերապատրաստվի դասախոսական ու ոչ դասախոսական անձնակազմը, ինչպես նաև բուհերի և աշխատաշուկայի միջև կստեղծվի ցանց, որը կնպաստի Հայաստանում և Ուկրաինայում անհրաժեշտ մասնագետների կրթությանն ու վերապատրաստմանը:

Հունվարի 27-ին AFISHE ծրագրի փորձագիտական խմբի անփոփոխ աշխատանքները կազմակերպվեցին համակարգող բուհում՝ Հայաստանի ազգային ագրարային համալսարանում. հստակեցվեցին ծրագրի ընթացքում նախատեսված գործողությունները, քննարկվեցին մոդուլների մշակման ընթացակարգերը, սահմանվեցին ծրագրային առաջնահերթություններն ու հստակ վերջնաժամկետները:

Մեկնարկային հանդիպման եզրափակիչ օրն ավարտվեց պատվիրակության ղեպի Մատենադարան ճանաչողական այցով՝ ծանոթացնելու հայ ժողովրդի մտավոր ժառանգության զանազան հարմարությունները:

Հայաստանում Երազմուս+ ծրագրի ազգային գրասենյակի համակարգող Լառա Կառլովան, ով իրենց առաջին փորձագիտական խմբի եռօրյա աշխատանքներին, շնորհավորեց բոլոր մասնակիցներին՝ ծրագրի հաջողված մեկնարկի առթիվ՝ կարևորելով ծրագրի անդամ համալսարանների միջև համագործակցության կայուն ցանցի ստեղծման այս հնարավորությունը, որն ակվակուլտուրայի և ձկնային տնտեսության ոլորտում ամուր կապերի միջոցով համատեղ գործունեություն իրականացնելու և ընթացիկ էկոլոգիական խնդիրները լուծելու հիմնալի հարթակ կդառնա:

ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ հանրային կապերի և կարիերայի բաժին

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտը լույս է ընծայել «The Annexation of Armenian Territories to Turkey and Soviet Azerbaijan in the 1920s-1930s» անգլալեզու կոլեկտիվ աշխատությունը

ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտը լույս է ընծայել դեռևս 2020 թվականին հրատարակված «Հայկական տարածքների բռնակցումը Թուրքիային և խորհրդային Ադրբեջանին 1920-1930-ական թվականներին» (187 էջ + 1 ներդիր և 2 քարտեզ) կոլեկտիվ աշխատության անգլալեզու՝ «The Annexation of Armenian Territories to Turkey and Soviet Azerbaijan in the 1920s-1930s» (Yerevan, 2021, 153 pages + 1 inlay and 2 maps) տարբերակը: 2022 թվականի տարեկնիքին աշխատությունը հրատարակվել է նաև ռուսերենով՝ «Аннексия армянских территорий Турцией и Советским Азербайджаном в 1920-1930-х годах: (222 стр. + 2 вкл. и 2 карты)», որում հեղինակների կողմից ներառվել են նոր նյութեր և փաստաթղթեր:

Աշխատության հեղինակներն են ՀՀ ԳԱԱ պատմության ինստիտուտի փոխտնօրեն, առաջատար գիտաշխատող, պատմական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Կարեն Խաչատրյանը (նաև՝ խմբագիր), նույն ինստիտուտի ավագ գիտաշխատող, պատմական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ Համո Սուքիասյանը և ԵՊՀ պատմության ֆակուլտետի դոցենտ, պատմաբան-քարտեզագիր, պատմական գիտությունների թեկնածու Գեղամ Բաղդասյանը: Հետազոտական աշխատանքների ընթացքում փաստաթղթերի հավաքմանը հեղինակներին օժանդակել է գիտական խմբի անդամ, ՀՀ ԳԱԱ գիտակրթական միջազգային կենտրոնի մագիստրատուրայի շրջանավարտ, Պատմության ինստիտուտի կրտսեր գիտաշխատող Գայանե Ղազարյանը:

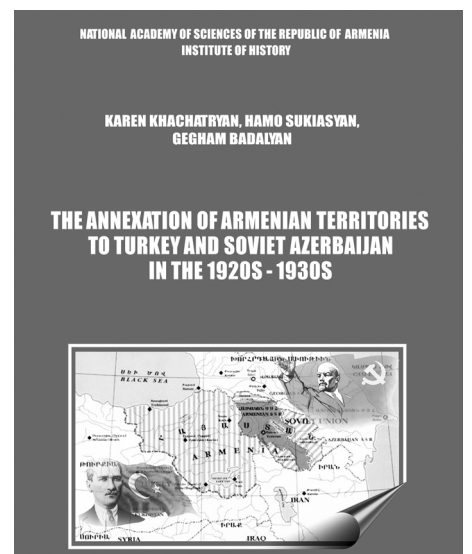
Պատմաքաղաքական կարևոր և արդիական նշանակություն ունեցող կոլեկտիվ

այս աշխատությունը հայ և արտասահմանյան գիտաբաղադրական և ընթերցող լայն շրջանակներին է ներկայացնում խորհրդային Հայաստանի և Լեռնային Ղարաբաղի ինքնավար Մարզի սահմանների ձևավորման ընթացքը 1920-1930-ական թվականներին: Ցույց է տրվում, թե ինչպես Հայաստանի և հայ ժողովրդի պատմական և քաղաքական ճակատագրում խոր հետք թողած Մոսկվայի և Կարսի՝ 1921 թվականի պայմանագրերով, խորհրդային պետական ու կուսակցական մարմինների որոշումներով հայկական զգալի տարածքներ անցան Թուրքիային և խորհրդային Ադրբեջանին: Դրա հետևանքով խորհրդային Հայաստանը և այսօր նրա իրավահաջորդը՝ Հայաստանի Հանրապետությունը, ԼՂԻՄ-ը (ԼՂՀ, Արցախի Հանրապետություն) հայտնվեցին ռազմավարական տեսանկյունից անչափ խոցելի սահմաններում՝ պարփակվելով համապատասխանաբար 29.8 հազար և 4.4 հազար քառակուսի կմ տարածքի վրա: Տարածքային կորուստները հստակ արտացոլված են աշխատության հեղինակների կողմից պատրաստված և գրքերի հետ հրատարակված 2 թեմատիկ քարտեզներում:

«Աշխատությունում իրականացվել է 1920 թվականի դեկտեմբերի 2-ի՝ Երևանի հայ-ռուսական համաձայնագրի, Մոսկվայի և Կարսի՝ 1921 թվականի խորհրդա-թուրքական պայմանագրերի հոդվածների պատմաքննական և համեմատական վերլուծություն: Հատուկ ուշադրություն է դարձվել հայ-թուրքական տարածքային-սահմանային խնդիրներին: Դիտարկվել է այդ պայմանագրերի օրինականությունը, դրանց համապատասխանությունը միջազգային պայմանագրային իրավունքին: Համադրվել են

հայկական շահերը ոտնահարող Մոսկվայի և Կարսի պայմանագրերի կնքման հանգամանքները: Սույն պայմանագրերով թեմական Թուրքիային են անցել Կարսի մարզը և Սուրմալուի գավառը, իսկ խորհրդային Ադրբեջանին՝ Շարուր-Նախիջևանը: 1921 թվականի ամռանը և աշնանը խորհրդային կուսակցական մարմինների որոշումներով խորհրդային Ադրբեջանին են անցել Լեռնային Ղարաբաղը և Ջանգեզուրի գավառի արևելյան մասերը: Անդրկովկասյան Դաշնության գոյության շրջանում (1922-1936 թթ.) շարունակվել է «վիճելի» բնորոշումը ստացած հայկական տարածքների՝ Ալ լճերի (Ալազուլար), Կապանի հարակից 21 գյուղակների տարածքների և այլ հողաշերտերի՝ խորհրդային Ադրբեջանին միացման գործընթացը: Լեռնային Ղարաբաղը խորհրդային Ադրբեջանին է կցվել իբրև ինքնավար տարածք ինքնավար մարզի կարգավիճակով: Ինքնավար մարզը խորհրդային պետականության դրսևորման ձևերից էր և ազգային-մշակութային, նաև որոշակի վարչական ինքնուրույնություն էր ենթադրում: Այն է՝ ԽՍՀՄ գոյության շրջանում ԼՂԻՄ-ը հստակ, կայուն կարգավիճակ ունեցող տարածք էր, ինչը, ի դեպ, ճանաչել է նաև խորհրդային Ադրբեջանը», - ասաց պրոֆեսոր Կարեն Խաչատրյանը՝ հավելելով, խորհրդային տարիներին Ադրբեջանին բռնակցված հայկական տարածքների զգալի մասն ազատագրվեց Արցախյան ազատագրական առաջին պատերազմում հայ ժողովրդի հերոսական հաղթանակների շնորհիվ:

«Քաղաքական գործիչները, պետական պաշտոնյաները երբեմն վկայակոչում են պատմական հնարածին փաստերի մա-

սին՝ իրենց քաղաքական-մեծապետական հավակնությունները հիմնավորելու մապականով: Այդպիսի օրինակներից են վերջին տարիներին Ադրբեջանի Հանրապետության մախագահ Իլհամ Ալիևի հաճախակի հակահայ հայտարարությունները: Սույն կոլեկտիվ հետազոտության կարևորագույն արժեքներից է այն, որ այստեղ իրադարձությունները ներկայացված ու մեկնաբանված են առանց քաղաքական-քարոզական մոտեցումների: Ուստի, անաչառ տեղեկատվություն փնտրող ընթերցողը դուրսի կերպով տեղեկություններ կգտնի խորհրդային առաջին տասնամյակներին հայ-ադրբեջանական սահմանագծի ձևավորման ընթացքի վերաբերյալ», - ասաց աշխատության համահեղինակ Համո Սուքիասյանը:

ՀՀ ԳԱԱ գիտության հանրայնացման և հասարակայնության հետ կապերի բաժին

Ռաֆիկ Յայկոյի ԵՂՈՅԱՆ

84 տարեկան հասակում կյանքից հեռացել է ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ, գյուղատնտեսական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր Ռաֆիկ Յայկոյի Եղոյանը:

Ռաֆիկ Եղոյանը անցել է վաստակաշատ գիտնականի և գիտակ մանկավարժի ազնիվ ճանապարհ: Ավելի քան 50 տարի նա իր պատվավոր տեղն է ունեցել Վանաձորին դեմք ու դիմագիծ հաղորդած մտավորականների շարքում: Եղել է Վանաձորի պետական համալսարանի հիմնադիրներից, Գավառ և Վանաձոր քաղաքների պատվավոր քաղաքացի:

Ռաֆիկ Եղոյանը միջազգային ճանաչում ունեցող գիտնական է: Անդամակցել է Էկոլոգիայի և անվտանգ կենսագործունեության միջազգային ակադեմիային և Նյու Յորքի գիտությունների ակադեմիային: Կատարել է հետազոտական աշխատանքներ ինունյային սելեկցիայի և գենետիկայի ոլորտներում: Ուշագրավ են ոչ ավանդական բույսերից գետնախնձորի, ինչպես նաև բույսերի էկոլոգիայի և բանջարային բույսերի ուսումնասիրությունները, կենսահունուսի ստացման տեխնոլոգիաների մշակումը, տեխնիկական մշակաբույսերի հարուստ հավաքածուի ստեղծումը: 2000 թվականին նա ընտրվել է ՀՀ ԳԱԱ թղթակից անդամ:

Ռաֆիկ Եղոյանը շուրջ 200 գիտական աշխատանքների հեղինակ է, որոնցից 15-ը բուհական դասագրքեր և ձեռնարկներ են: Գիտության և մանկավարժության բնագավառներում ունեցած վաստակի համար 2010 թվականին պարգևատրվել է «Մովսես Խորենացու», իսկ 2011 թվականին՝ Արցախի մախագահի «Երախտագիտության» մեդալներով: 1974 թվականին պարգևատրվել է Ն. Ի. Վալիլովի մեդալով, 1998 թվականին՝ Աշխարհագրության և կենսաաշխարհագրության միջազգային ինստիտուտի ոսկե մեդալով: 2004 թվականին արժանացել է Ֆրիտյոֆ Նանսենի անվան մեդալի:

Ռաֆիկ Եղոյանը ակտիվորեն մասնակցել է Արցախյան շարժմանը: Նրա ղեկավարած բուհն ընդունել է Ադրբեյջանի կողմից փակված Ստեփանակերտի մանկավարժական ինստիտուտի ուսանողությանը, որոնց նա մեծ ջանքերի շնորհիվ տեղափոխել է Արցախ: Սպիտակի ավերիչ երկրաշարժի հետևանքով փլվել է ինստիտուտի համրակացարանային շենքը, և վթարային են դարձել ուսումնական մասնաշենքերը: Մասնակցելով փրկարարական, որոնողական ու երկրաշարժի հետևանքների վերացման աշխատանքներին՝ Ռաֆիկ Եղոյանը պահպանել է ուսումնական գործընթացը ճգնաժամային պայմաններում:

Ռաֆիկ Եղոյանը ծնվել է Նոր Բայազետի շրջանի Հացառատ գյուղում (ներկայիս Գեղարքունիքի մարզի Գավառ քաղաքում): 1958 թվականին ընդունվել է Երևանի գյուղատնտեսական ինստիտուտ, որն ավարտել է գերազանցությամբ՝ ստանալով գիտնական ազդեցիկ ուղևորություն: 1964 թվականին ընդունվել է ասպիրանտուրա ՀՀ ԳԱ երկրագործության գիտահետազոտական ինստիտուտի բույսերի սելեկցիայի և բուսական ռեսուրսների բաժնում՝ «Սելեկցիա» մասնագիտությամբ: 1967 թվականին պաշտպանել է թեկնածուական թեզ: 1970 թվականին աշխատանքի է անցել ՀՀ ԿԳ նախարարության Կիրովականի պետական մանկավարժական ինստիտուտում (ներկայիս Վանաձորի Հ. Թումանյանի անվան պետական համալսարան), որտեղ ղեկավարել է բուսաբանության, կենսաբանության ամբիոնները, կենսաբանության ֆակուլտետը: 1987 թվականին ընտրվել է ռեկտոր և շուրջ երկու տասնամյակ՝ 1987-2006 թվականներին, ղեկավարել մանկավարժական ինստիտուտը:

ՀՀ ԳԱԱ բնական գիտությունների բաժանմունք

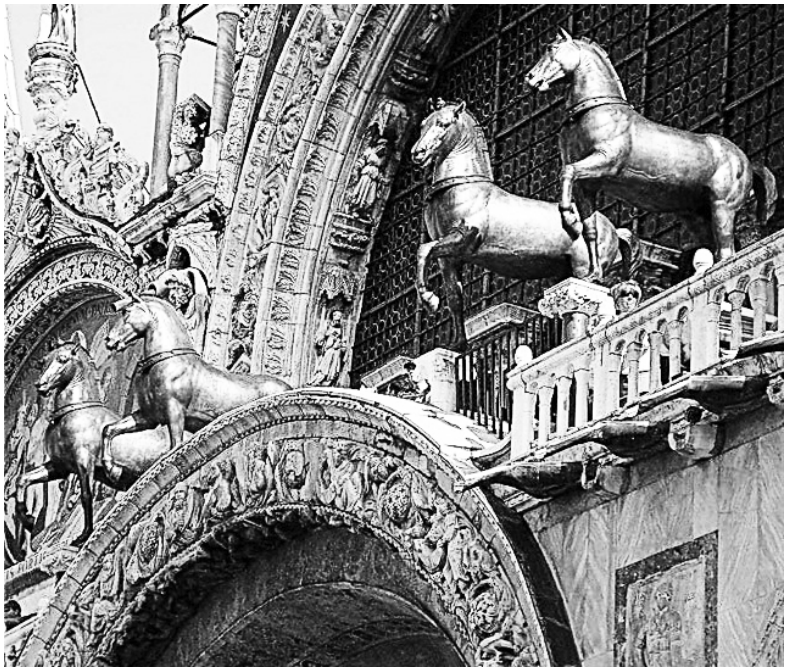
Տրդատ Թագավորի ընծայի ողիսականը

Վենետիկի Սուրբ Մարկոսի հրապարակում գտնվող նույնանուն հռչակավոր եկեղեցու գլխավոր մուտքին փառահեղ և հաղթական տեսք են տալիս առանձին պատվանդանների վրա տեղադրված չորս հրաշագեղ մոսկոպների պղնձածույլ, ոսկեզօծ արձանները: XX դարի ճանաչված հայագետ Գարեգին Լևոնյանի կարծիքով այդ գեղարվեստական հրաշալիքն ունի հայկական ծագում:

Հին հռոմեացի պատմիչների վկայության համաձայն՝ մ.թ. 66 թվականին հայոց թագավոր Տրդատ Արշակունին այդ արձանախումբը Հայաստանից Հռոմ է տարել և նվիրել Նեյրոն կայսրին: Շուրջ 2000 տարի առաջ կերտված այդ վեհաշուք արձանախմբի արժեքի ու թողած տպավորության մասին են վկայում հետևյալ փաստերը:

400 տարի անց Կոստանդինոս Մեծի կայսերական հրամանով այն տեղափոխվել է Բյուզանդիա՝ «Բոսֆորի ավերում հանդիսադիր լինելու նոր մայրաքաղաքի բացմանը»: Դարեր անց՝ վենետիկյան անվանի դոժ Մարինո Ցենոն 1206 թ. արձանախումբը Կոստանդնուպոլսից տեղափոխում է Վենետիկ: Սակայն դրանով չի ավարտվում պղնձածույլ մոսկոպների ողիսականը:

Տեսնելով այդ փառահեղ ձիերը՝ մեկ այլ կայսր՝ Նապոլեոն Բոնապարտը բացականչում է. «Թող իմս լինեն» և քանդակագործական այդ հրաշքը 1797 թվականին տեղափոխում է Փարիզ: Կարճ ժամանակ անց՝ 1815 թվականին, ձիերի արձանները հետ են բերվում Վենետիկ՝ Սուրբ Մարկոսի հրապարակ, որտեղ և

հանգրվանում են մինչև օրս:

Այդ պղնձածույլ ձիերը չնայած կրում էին հելլենիստական քանդակագործության դրոշմը, սակայն Գ. Լևոնյանը կարծում է, որ դրանք կարող էին լինել հայ արվեստի գործ, Հայաստանի սահմաններում կերտված և ծուլված, ինչի համար այստեղ եղել են անհրաժեշտ բոլոր նախապայմանները: (Տե՛ս «Գեղարվեստ» հանդես, 1913թ., N 5, էջ 158-159, Գ. Լևոնյան, Սուրբ Մարկոսի ձիերը և հայ գեղարվեստը):

ՀԻՇԱՐԺԱՆ ԴԵՂՔԵՐ ՄԵԾԵՐԻ ԿՅԱՆՔԻՑ

Լեոնարդո դա Վինչին իր նշանավոր «խորհրդավոր ընթրիք» կտավի համար 40 տարի փնտրում էր համապատասխան դեմքեր՝ Հիսուսին և առաքյալներին պատկերելու համար: Սկզբում Հիսուսի դեմքը նկարելու համար նրան գրավեց զարմանալիորեն գեղեցիկ ու բարի Պիետրո Բենդենելլիի դեմքը, և նրան դարձրեց բնորդ: Անցավ 40 տարի: Նկարիչը փնտրում էր Հուդայի կերպարն արտացոլող բնորդ: Մի օր նրան հանդիպեց մի թափառաշրջիկ, որը նոր էր բանտից դուրս եկել, և նրա դեմքի արտահայտությունը հետաքրքրեց նկարչին: Այդ դեմքի վրա մեղքի, կրքերի ու անօրենության անջնջելի կնիք կար: Որքան մեծ եղավ նկարչի զարմանքը, երբ իմացավ, որ այդ մարդը նույն այն սքանչելի դեմք ունեցող Պիետրո Բենդենելլին էր...

Նապոլեոն Բոնապարտը ցածրահասակ մարդ էր, շատ էր կարդում և ուներ շատ մեծ գրադարան: Մի անգամ իր գորավարներից մեկի հետ խորհրդակցելու ժամանակ նա փորձում է վերցնել գրքերից մեկը, սակայն կարճ հասակի պատճառով չի կարողանում: Ջորավարն ասում է Նապոլեոնին.

«Ձերո գերազանցություն, թույլ տվե՛ք՝ ես Ձեզ փոխանցեմ գիրքը, չե՞ որ ես Ձեզնից բարձր եմ...»

Բոնապարտը իր գորավարի այս արտահայտությանը պատասխանում է.

«Ո՛չ, հիմար, դու ինձնից բարձր չես, դու ինձնից երկար ես:

Մի անգամ անգլիացի նշանավոր գրող Բեռնարդ Շոուն բուկինիստական խանութում գրքեր էր նայում: Գրքերից մեկի վրա նա տեսավ իր ստորագրությունը. ինքն այդ գիրքը մակագրությամբ նվիրել էր իր ընկերներից մեկին: Մի փոքր մտածելուց հետո Շոուն գնեց գիրքը, նրա վրա գրեց «Նորացված ողջույններով» բառերը և նորից ուղարկեց իր բարեկամին:

Մի ճարպիկ հրատարակիչ վաճառքի է հանում Հենդելի՝ իր հրատարակած «Ռիմալո» օպերան, որը մի քանի օրում սպառվում է՝ հրատարակչին բերելով բավականին մեծ շահույթ: Հրատարակչին այցելում է կոմպոզիտորին, հանձնում նրան չնչին ու ծիծաղելի մի գումար:

«Լսեցե՛ք, պարոն, - ասում է Հենդելը,- որպեսզի այսուհետև մեզանից ոչ մեկը չվիրավորվի, հաջորդ անգամ օպերան կգրեք Դուք, կիրատարակեմ ես:

Խոսելով Ալեքսանդր Դյումայի մասին՝ Բալզակը բարկանում էր, ապա բղավում՝ «Միայն թե մի՛ համեմատեք ինձ այդ սևամորթի հետ»:

Դյուման Բալզակին պատասխանեց միայն մեկ անգամ, սակայն ստիպեց վերջինիս լռել. «Իմ հայրը խափշիկ էր, մայրս՝ ստրկուհի ու սևամորթ, իսկ իմ նախապապերն ու նախատատերն ընդհանրապես կապիկներ են եղել: Իմ տոհմածառն ու գենետիկան սկսվում են այստեղ, որտեղ ավարտվում են Ձերը»:

Կազմեց Ն. ՎԻՐԱՅԱՆԸ

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

ՀՀ ԳԱԱ ինֆորմատիկայի և ավտոմատացման պրոբլեմների ինստիտուտ (ՀՀ ԳԱԱ ԻԱՊԻ) ԴՊԱԿ-ը հայտարարում է մրցույթ՝ Կողմավորման և ազդանշանների մշակման բաժնի վարիչի թափուր տեղի համար:

Մրցույթին կարող են մասնակցել ՀՀ քաղաքացիները, որոնք ունեն գիտությունների դոկտորի կամ գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան և գիտակազմակերպական աշխատանքի փորձ, համապատասխան ոլորտին վերաբերվող գիտական հրապարակումներ, այդ թվում՝ միջազգային գրախոսվող ամսագրերում և առնվազն 10 տարվա գիտական գործունեության փորձ:

Մրցույթին մասնակցելու համար անհրաժեշտ է ներկայացնել՝

1. դիմում՝ ՀՀ ԳԱԱ ԻԱՊԻ տնօրենի անունով,
2. անձնագրի և սոցիալական քարտի պատճեններ,
3. ինքնակենսագրություն,
4. գիտական աստիճանը և գիտական կոչումը (առկայության դեպքում) հաստատող փաստաթղթերի պատճեններ,
5. վերջին 10 տարում հրատարակված գիտական աշխատությունների ցանկը,
6. կադրերի հաշվառման անձնական թերթիկ (լրացված),
7. քաղվածք աշխատանքային գրքուկից,

8. լուսանկար:

Մրցույթին մասնակցելու համար պահանջվող փաստաթղթերի փաթեթը ներկայացնել անձամբ, հայտարարության հրապարակման օրվանից սկսած 30 օրվա ընթացքում, աշխատանքային օրերին, ՀՀ ԳԱԱ ԻԱՊԻ գիտական քարտուղարին, ժ. 10:00-ից 16:00: Հասցեն՝ ք. Երևան, Պարույր Սևակի փող. 1, հեռախոս՝ 010282040:

Գիտություն

Գլխավոր խմբագիր՝ Վ. ՀՈՎԱԿԻՄՅԱՆ
Խմբագիր՝ Ա. ՍԱՀԱԿՅԱՆ

Երևան-19, Մարշալ Բաղրամյան 24/4,
հեռ. 58-18-23, 3-16

Դասիչ՝ 69268, գրանցման վկայական՝ 448:
Ստորագրված է տպագրության՝ 24.02.2023 թ.:
"ГИТУИОН" ("Hayka") газета НАН РА